

Várkonyi Mátyás-életútinterjú

Készítette: dr. Csatári Bence

A beszélgetés időpontja: 2024. szeptember 25., Budapest
Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Csatári Bence:

A zeneszerzőknél, zenészeknél a családi háttér nagyon sokat számít, hiszen javarészt ott dől el, hogy egy tehetséget felkarolnak-e. Ismerve pályafutásodat, neked erre nem lehetett panaszod. A szüleid foglalkoztak zenével?

Várkonyi Mátyás:

Nálunk senki nem volt professzionális zenész, de mindenki szerette a muzsikát. Anyukámnak szép hangja volt, apám pedig mindenféle hangszeren próbált játszani. Apám textilipari gépészmérnök, anyukám újtási előadó volt a Május 1. Ruhagyárban,¹ onnan is mentek nyugdíjba. Nővérem, Anna, nem volt zenei tehetséggel megáldva, öcsém viszont nagyon szeret gitározni, főleg bluest, a mai napig, de profi soha nem vált belőle, a gyógyszerkutató területén dolgozott a nyugdíjba vonulásáig.

Csatári Bence:

A közoktatási rendszerben azonban hamar kiütközött, hogy tehetséges vagy.

Várkonyi Mátyás:

Már az óvodában ment a zeneoktatás, és mivel 1950-es születésű vagyok, nem tudtam elkerülni, hogy szovjet táncot is tanítsanak nekem. Az óvónénik mondták, hogy nagyon szépen énekelek, ezen felbuzdulva apám írt egy levelet 1957-ben a rádiónak, hogy szeretné, ha jelentkezhetnék a Magyar Rádió Gyermekkórusába.² Az 1956-os forradalom és szabadságharcra már emlékszem, láttam a rádió épületének belövéseit is, de ekkor még nem énekeltem a kórusban, sőt egy nagyon rövid időszakban, amíg nem rendeződött a helyzet, a kórus sem működött. Az újrakezdésnél viszont már én is ott voltam 1957-ben, mert felvettek a soraikba. Itt már volt magas szintű hangszeroktatás és szolfézs is, nem csak énekkar, nagyon komplex és alapos volt az egész. Ide járt akkoriban mások mellett Kincses Veronika³ és Marton Éva⁴ is. Számon tartjuk őket a mai napig a Csányi László⁵ Baráti Társaságban, amelynek elnöke vagyok.

Csatári Bence:

Akkoriban, hét-nyolcévesen, milyen dalokat hallgattál?

Várkonyi Mátyás:

A Váci utca és a Nyáry Pál utca sarkán, az Angolkisasszonyok templomával szemben laktunk a családdal, és sokszor előfordult, hogy nem volt fűtés. Ilyenkor egy szobában

¹ A gyár elődje az 1930-ban alakult Országos Ruházati Rt. volt, amely 1948-tól Egyenruházati Nemzeti Vállalat, majd 1952–1968 között Május 1. Ruhagyár néven működött. 1955-ben három ruhagyárral egyesült, egyenruházat készítő profilját egyidejűleg más vállalathoz helyezték át. 1968-tól ELEGANT Május 1. Ruhagyár a neve. 1990-ben szervezetéből két részvénytársaságot alapítottak.

² A kórus alapítói Botka Valéria és Csányi László voltak, akik 1954 és 1985 között irányították a kórus munkáját.

³ Kincses Veronika (1948) Kossuth- díjas és Liszt Ferenc-díjas lírai szoprán operaénekesnő, érdemes művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, egyetemi tanár.

⁴ Marton Éva (1943) a Magyar Szent István-renddel és a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas opera-énekesnő, drámai szoprán, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja.

⁵ Csányi László (1924–2005) Liszt Ferenc-díjas karnagy, jogász.

zsúfolódtunk össze mindannyian, oda, ahol volt egy kis kályha, és ide hoztuk a néprádióinkat is, amit előszeretettel hallgattunk. Francia sanzonokat, olasz tánczenéket és tömegdalokat adtak akkoriban leginkább, de az *Oly távol, messze van hazám* örökre az emlékezetembe vésődött, mert ez volt a magyar emigránsok dala.⁶ Ugyanakkor volt sok régi bakelit lemezünk is, amiket gyakran feltettünk a lemezjátszóra, ezeken is hasonló stílusok voltak hallhatók, többek között foxtrott és tangó. Sőt, egy héthúros orosz gitárt már 1963-ban vagy 1964-ben kaptam a szüleimtől, anyukám hozta egy hivatalos, vállalati útról hazatérve a Szovjetunióból. Innentől fogva azzal foglaltam el magam, hogy a rádióban hallott zenéket ezzel a gitárral kísértem, főleg a Luxembourg Rádiót⁷ és a Szabad Európa Rádiót⁸ kedveltem, ami természetesen befolyásolta a zenei érdeklődésemet.

Csatári Bence:

Már gyerekként írtál zenéket, ez milyen indíttatásból jött?

Várkonyi Mátyás:

Fischer Ivánnal,⁹ aki osztálytársam volt az általános iskolában, írtunk mesemusicaleket, amibe sokszor bekapcsolódott Tegzes István¹⁰ is. Ezek voltak *A bölcs róka*, a *Kacor király* és a *Távozási bizonyítvány*, amelyek egyfelvonásos zeneművek voltak. A kottájuk a mai napig megvan, és azt kell, hogy mondjam, hogy teljesen vállalhatóak manapság is, még humoruk is van. Szó van még mindig róla, hogy ezeket gyerekekkel akár el is lehetne játszani.

Csatári Bence:

Ez a tevékenység már akkor is zenekarért kiáltott. Alapítottál már akkor is egyet?

Várkonyi Mátyás:

Hogyne, és rendszeresen próbáltunk is általános iskolás korunkban a rádió épületének első emeletén. Én voltam a karmester, de furulyáztam is, Fischer Ádám¹¹ a zongorista, Fischer Iván a csellista, Ella Miklós¹² trombitált, és még volt egy furulyásunk is, továbbá hegedűn játszott Kószás László.¹³

Csatári Bence:

Ekkor alapítottad a Sylicon zenekart is?

⁶ Ennek a dalnak a hivatalos címe *Honvágy* volt, és eredetileg Boros Ida énekelte.

⁷ A Radio Luxembourg 1933-ban jött létre, és legfőképpen az ötvenes-hatvanas-hetvenes években elvitathatatlan a szerepe a hazai populáris kultúrára gyakorolt hatásában, ugyanis számos zenész a Szabad Európa Rádióon kívül legfőképpen innen vette át az éppen futó nyugati slágereket.

⁸ A Szabad Európa Rádiót az Egyesült Államok kormánya hozta létre a hidegháború kezdetén azzal a céllal, hogy híreket és információkat sugározzon Kelet-Európába, Közép-Ázsiába és a Közel-Keletre, azokba az országokba, ahol „a kormányzatok betiltották vagy akadályozták az információk szabad áramlását”. A magyar adások 1950 augusztusában kezdődtek, és 1993. október 31-ig tartottak.

⁹ Fischer Iván (1951) Kossuth-díjas karmester, a Budapest Fesztiválzenekar zeneigazgatója, Budapest díszpolgára, a brit Királyi Zeneakadémia tiszteletbeli tagja.

¹⁰ Tegzes István (1951) egyházi zenész, a *Muzsikus Péter új kalandja* című gyermekoperában Várkonyi Mátyással együtt játszott mint „cintányér”. Várkonyi Mátyás szerzőtársa volt *A bölcs róka*, a *Kacor király* és a *Távozási bizonyítvány* című darabokban még gyerekkorukban Fischer Ivánnal együtt.

¹¹ Fischer Ádám (1949) Kossuth-díjas karmester, Fischer Iván bátyja.

¹² Ella Miklós katonazenész végzettséget szerzett, majd fagottművészként tevékenykedett.

¹³ Kószás László (1950–1985) Hacki Tamás zenekarának tagja volt, majd zenei rendezőként dolgozott, többi között Zalatnay Sarolta *Tükörkép* című lemezén. A róla elnevezett Kószás László vonósegyüttesének vezetője volt.

Várkonyi Mátyás:

Igen, ez már általános iskolás koromban megvolt, az előbbi zenekar mellett, Antal János barátommal alapítottuk, ő szövegeket is írt. Saját dalokat is szereztünk, iskolarendezvényen néhányszor felléptünk, aztán amikor felvettek minket a Zenekonzervatóriumba, akkor ebből lett a ZéGé, ami a Zenei Gimnázium rövidítése.

Csatári Bence:

Amikor középiskolás koromban felvettek a Bartók Béla Zeneművészeti Középiskolába zeneszerzés szakra, alapvetően komolyzenét tanultál. Hogy látod, lehetett volna belőled komolyzeneszerző?

Várkonyi Mátyás:

Persze, ha viccelni szeretnék, azt mondanám, hogy ez még mindig nem dőlt el. De a konzi idejében már zenekart is alapítottunk. Ebben a zenei szakközépiskolában egyébként osztálytársam volt Kocsis Zoltán¹⁴ is, akivel sokat radírfociztunk, nagyon jó emlékeim vannak erről.

Csatári Bence:

Az 1966-ban alakult ZéGé tekinthető eredetileg zenét professzionális módon tanuló és űző diákzenekarnak, de azért ennél sokkal többre vitte, és a végén igazi „sztárkeltető” lett.

Várkonyi Mátyás:

Játszottunk már az 1968-as Ki mit tud?-on is, és írtunk olyan dalt, amit nem mi, hanem Horváth Vilmos¹⁵ adott elő a Hungaria¹⁶ kíséretében, ez volt a *Balatoni nyár*, aminek utóélete is lett, hiszen a korabeli retró filmfelvételekhez előszeretettel választják a szerkesztők ezt a dalt. A *Halló, holló!* című számunk is továbbjutott a középöntőbe a mi előadásunkban, a holló és a róka meséjét dolgoztuk fel, és olyan sorok hangzottak fel benne, mint hogy „*Jegyezd meg, az éneklés az semmire sem jó, többet ér a jó szöveg, a mézes-mázás szó*” – ez nagyon tetszett a zsűrinek és a közönségnek is. A következő fordulóban azonban megmakacsoltam magam, azt mondtam, hogy ugyanazt a dalt ne játsszuk, és akkor a sablonosabb *Menj az úton!*-t aduk elő, amiben olyan sor is szerepelt, hogy „*Menj az úton, vissza sose nézz!*”. Ezen a zsűri megsértődött, Beck László¹⁷ tanár úr meg is mondta nekünk, hogyha nem a *Halló, holló!*-t játsszuk, ki fogunk esni. Úgy is lett, kiestünk.

De indultunk a salgótarjáni IV. Országos Amatőr Könnyűzenei Fesztiválon is 1969-ben a *Majd a mi vonatunk* című számmal, amellyel aranydiplomát nyertünk, illetve készíthettünk a rádióban felvételt is. A salgótarjáni üveggyár is támogatta a vetélkedőt, így az ő felajánlásukkal kaptunk egy üvegplakettet is. Am ami ennél fontosabb: itt láttam először életemben lemezlovast Cintula személyében.¹⁸ Ahogy a versengés neve is mutatta, amatőrök voltunk, mégpedig

¹⁴ Kocsis Zoltán (1952–2016) kétszeres Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas karmester, zongoraművész és zeneszerző, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar főzeneigazgatója, érdemes és kiváló művész.

¹⁵ Horváth Vilmos táncdalénekes az Atlantis együttesel és szólóban is fellépett az 1966-os táncdalfesztiválon, a többi hasonló rendezvény közül már csak az 1968-ason szerepelt. Később az Omega együttes is kísérte.

¹⁶ A Hungaria stíluseregető hatású és lemezadások tekintetében a legsikeresebb magyar rock and roll együttes. 1967-ben alapította Fenyő Miklós, és ebben az évben már kislemezük is jelent meg. 1968-ban megnyerték a *Ki mit tud?*-ot, 1970-ben pedig megjelent *Koncert a Marson* című első nagylemezük. 1980-ban ők indították el a rock and roll-nosztalgiát, s ebben az időszakban két platínalemez tulajdonosai is lettek. 1983-ban feloszlottak. 1995 szeptemberében egyetlen koncert erejéig újra összeálltak a Népstadionban, majd ugyanezt megismételték 2024. június 1-jén, telt ház előtt.

¹⁷ Beck László volt a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat (MHV) tekintélyes művészeti vezetője, később igazgató-helyettesi poszton, akinek a szavára zenei-szakmai kérdésekben hallgatott a Bors–Erdős tandem.

¹⁸ Cintula, azaz Keresztes Tibor (1945) legendás műsorvezető, disc jockey. Érintett a kádári állambiztonsággal való együttműködésben.

olyannyira, hogy még szállásunk sem volt, a díjkiosztó ünnepség után kerestünk egy domboldalt, és ott aludtunk. Reggelre úgy megfáztunk, mint a kutya, aztán a zeneszámunk címével élve „majd a mi vonatunkkal” mentünk haza.

A ZéGé a végén ebben a felállásban játszott: Novai Gábor basszusgitár,¹⁹ Révész Sándor ének,²⁰ Kiss András dobos és én billentyűs. A dobos posztra aztán Szikora Robi²¹ jött a Fermből,²² aki nem sokáig maradt, ment tovább a Hungariába. Novai és Révész egyedül maradtak, miután már én katona lettem, ekkor jelent meg a Ferm három tagja náluk: Karácsony János gitáros,²³ Reck Lajos dobos²⁴ és Ákos István ritmusgitáros.²⁵

Csatári Bence:

A tagcserék mindig bejelentéskötelezettséggel jártak a zenekarok számára az Országos Rendező Iroda (ORI)²⁶ felé. Tényleg minden egyes új tagot be kellett jelentenetek, és egyáltalán: mikor lett ORI-vizsgátok?

Várkonyi Mátyás:

Már a ZéGé-s időkben megszereztük az ORI-engedélyt 1970-ben, a Fekete Gyula²⁷–Fekete Gábor²⁸-féle társasággal, ami egyébként közvetlenül a Novai–Révész-féle korszak előtt volt. Jelentkeztünk is vizsgára, mert akkor már volt néhány saját számunk is, mint a *Baltoni nyár*, és túl voltunk a Ki mit tud?-on is. Könnyűszerrel átmentünk a vizsgán, egy listán volt sok szám, javarészt magyar nyelvűek, elvéve egy-két külföldi, és a bizottság azokból választotta

¹⁹ Novai Gábor (1949) a Rangers, a Corvina, a Generál, a Hungaria, a Dolly Roll és a Marót Viki és a Nova Kultúr zenekar basszusgitárosa.

²⁰ Révész Sándor (1953) az Echo, a Mogyorósi-trió, a Generál, majd a Piramis együttesek legendás szólóénekes volt, 1992-ben eMeRTon-díjat kapott. Három szólóelemzett jelentetett meg, saját zenekarával koncertezett 2022-ig, amikor sztrókot kapott.

²¹ Szikora Róbert (1953) a Hungaria dobosa volt, ahol egy-egy számot énekelt is. Miután 1982-ben kilépett a Hungariából, megalapította az R–GO együttest, ami szintén a Hungariából való kiválásra utalt, ugyanis az a „Robi Go!” felfröcsögés rövidítése. Ennek a formációnak a frontembereként lett eMeRTon-díjas énekes. A csikidam zenei stílus megteremtőjeként tartják számon, számos arany- és platinalemez tulajdonosa.

²² A Ferm együttest szokás a „legprofibb amatőr zenekarként” emlegetni, olyan későbbi nagynevű muzsikuskat tudott soraikban, mint Szikora Róbert, Menyhárt János, Karácsony János, Környei Attila, Környei Csaba, Kékes Zoltán, Gerdesits Ferenc és Csurgai Attila. Az MHV elzárkózása miatti kudarcok következtében oszlott fel 1974-ben anélkül, hogy egyetlen hangfelvétel maradt volna utánuk.

²³ Karácsony János (1951), becenevén „Indián”, a Ferm, a Generál, majd az LGT szólógitárosaként lett ismert. Ezenkívül három szólóalbumot adott ki, és producere, illetve hangmérnöke volt a Napoleon Boulevard albumainak.

²⁴ Reck Lajos (1951–2014) a Ferm dobosa és a Generál egyik alapítója volt, 1974-es emigrálása után Póta András váltotta fel. Svédországban halt meg.

²⁵ Ákos István (1951) gitáros, a Generál vezetője volt abban az időszakban, amikor Várkonyi Mátyás katonaidéjét töltötte. Ő volt a rockszakmában a „Kis Elefánt”, míg az Omega szólógitárosa, Molnár György a „Nagy Elefánt”. Ákos István visszavonulása után az Omega gitárosát már nemes egyszerűséggel Elefántnak nevezték.

²⁶ Az Országos Rendező Iroda (ORI) 1958 és 1991 között működött belföldi koncertszervező monopolcég volt, az Állami Hangverseny- és Műsorigazgatóság jogutódjaként. Lakatos Éva, Keszler Pál, Bulányi László, Bali György és Gál Iván igazgatóként, majd a rendszerváltáskor Gödöllői Lajos kormánybiztosként állt az élen. Mint cenzurális intézmény kiadta a működési engedélyeket, amennyiben az ORI-vizsgákon megfelelték a művészek, illetve megállapította a félépti díjukat. A zenészeket tudásuk alapján „A”, „B”, „C” és „D” kategóriákba sorolta, amely egyúttal meghatározta fizetésüket is. A koncerteket egyrészt az ORI maga szervezte a vele szerződésben álló zenészeknek, másrészt a muzsikuskok által lekötött koncerteket előzetesen jóváhagyta.

²⁷ Fekete Gyula (1951–2019), becenevén „Szaxi Maxi”, szaxofonos, énekes, zeneszerző és szövegíró a Hungaria és a Dolly Roll együttes ikonikus alakja. 1990-ben saját zenekart és lemezkiadót alapított, előbbit *Szaxi Maxi Music Band*nek, utóbbit *Maximusic*nek hívták. 1995-ben részt vett a Hungaria egyszeri újbóli összeállításán a Népstadionban, és játszott az ekkor kiadott *Ébredj fel, Rockandrollia* című lemezen is. Ezután vendéglátózott, de közben egészségi állapota drasztikusan megromlott.

²⁸ Fekete Gábor (1953) dobos, Fekete Gyula testvére, játszott az Új Atlantisz, a Hungaria és a Skorpió együttesekben, majd az Egyesült Államokba disszidált, ahol többek között a Foundations nevű zenekar tagja volt.

ki az egyes bemutatandó darabokat. Nem sokkal azután, hogy megkaptuk erről a hivatalos papírokat, egy Budai Ifiparkbeli koncertünk előtt Fekete Gyula pusztán poénból és polgárpukkasztásból fogta, és eltépte az okiratot, mi meg csak néztünk, mit csinál. De a később bekövetkezett tagcserék miatt már nem kellett újra vizsgáznunk, akkoriban ugyanis megszokott volt, hogy ide-oda igazoltak a zenészek a bandák között, valóságos átjáróházak voltak ezek a csapatok, sőt, mi a tagcseréket sem jelentettük az ORI-nak, szerintem egyszerűen azért, mert lehetetlen lett volna követniük annyi változást a hivatalnokoknak. Olyannyira, hogy még ezek után sem a Generál alakult meg, hanem ezt megelőzően még volt egy olyan zenekarunk, amely az Atlantis névre hallgatott, ez a Danyi Attiláékkal²⁹ való fúzió révén állt össze. Ebben Antal János, a Fekete-fivérek, Danyi Attila, egy Márió becenevű zenész, Balázs Gábor³⁰ – Balázs Klári³¹ első férje – és én voltunk, az énekesnőnk pedig – erre biztosan kevesen emlékeznek – nem más volt, mint Katona Klári.³²

Csatári Bence:

A Mikrolied női vokál is szerves része lett a későbbi Generál produkcióknak, de ők is léteztek már a ZÉGÉ-s időkben?

Várkonyi Mátyás:

Őket én találtam ki, a ZÉGÉ mellé, de az 1972-es Ki mit tud?-ra két külön számmal készültünk, külön is indultunk, mindkét számnak én írtam a zenéjét. Tagjai voltak Selényi Hédi,³³ Várszegi Éva,³⁴ Bódy Magdi³⁵ és Herczku Annamária,³⁶ de ők sokszor és sokféleképpen váltakoztak a csapatban. A nevük pedig azonkívül, hogy csodaszépen csilingelő hangjuk van – ezért a „lied” –, a mixolíd hangsorra utal, illetve a „mikro” pedig arra, hogy alacsony növésűek voltak ezek a lányok. Amikor hallottuk, milyen jól szólnak mellettünk is, úgy döntöttünk, hogy

²⁹ Danyi Attila (1946–2016) a Blues Jeans, a Kon-Tiki és a legendás Scampolo együttes gitárosa, vezetője, illetve az Atlantis együttes tagja, később lemezlovas.

³⁰ Balázs Gábor a Tolcsvay-trió harmadik tagja volt a Tolcsvay-testvérek mellett, bőgőn játszott.

³¹ Balázs Klári (1952) énekesi karrierje az 1970-es években kezdődött, amikor a Periszkóp együttesel énekelt. Velük fellépett a *Metronóm '77* fesztiválon is, az ott előadott *Miért lesznek a szép percekből órák* című daluk kislemezen is megjelent. A Skála együttesel 1978–1979-ben tucatnyi rádiófelvételt és egy kislemezt készített. 1980-ban a *Halló, itt Korda György* című balatoni ORI-turné vokáljában énekelt, itt ismerkedett meg Korda Györggyel, akivel első duettfelvételük a *Nem hozol több rózsát* címet viselte. 1986-tól Korda György már vele közösen jelenteti meg albumait, mind a mai napig. Az ezredfordulón Balázs Klári kiadta egyetlen önálló albumát. Az éneklés mellett egy hotel is vezettek férjével, a budapesti II. kerületben lévő huszonegy szobás Hotel Villa Kordát, amit azóta eladtak.

³² Katona Klári (1953) az 1972-es táncdalfesztiválon tűnt fel, majd többi között Demjén Ferenc, Presser Gábor és Sztevanovity Dusan írt neki dalokat.

³³ Selényi Hédi (1953) énekesnő, a Mikrolied vokál tagja. Szólóénekesként egyetlen fekete-fehér televíziós felvételen látható, ahol a *Fehér holló* című dalt énekli a Mini együttes kíséretében. 1973-ban férjhez ment Nádorfi Lajos operatőr, fotóművészhez és zenei pályáját megszakítva családjának szentelte életét.

³⁴ Várszegi Éva (1953) énekesnő, a Mikrolied vokál tagja, a Generál 1975-ös átalakulása után 1976-ban Postássy Julival együtt csatlakozott a Zalatnay Sarolta vezette *Cini és a Tinik* női együtteshez. 1977-ben az Omega együttes kistadioni koncertjén is közreműködött. Ezután a *Volán Rt.* együttesben énekelt, majd az NSZK-ban és Norvégiában vendéglátóhelyeken lépett fel. Az Omega gitárosával, Molnár Györggyel kötött házasságot.

³⁵ Bódy Magdi (1953) 1969–1972 között a Korong együttes énekesnője volt, velük vitte színre az időközben betiltott *Jézus Krisztus Szupersztár* magyar változatát, ő énekelte Mária Magdolna szerepét. 1972–1975 között a Generállal lépett fel nagy sikerrel a Mikrolied vokál tagjaként. 1981–1999 között kanadai és amerikai dzsesszklubokban, rádiókban, tévékben énekelt.

³⁶ Herczku Annamária (1953) 1972-től a Mikrolied megszűnéséig, 1979-ig egyetlen állandó tagja maradt az énekes formációnak. Szólistaként a Generál együttes egyik legszebb dalát, a *Felelet* című számot énekelt, amelyet a capella formában rögzítettek. A Generállal történt szakítás után a Mikrolied vokál a Juventus, majd a Beatrice együttesel készített zenei felvételeket. A Mikroliedhoz Szánti Judit is csatlakozott, és az 1977-es *Metronóm '77* című dalversenyen a *Gyáva Ádám* című dalukat adták elő, illetve a négytagú vokál a műsor állandó szereplőjeként kísérte a szólistákat is.

együtt lépünk fel velük a Ki mit tud?-on, és jól jártunk, mert ők nagyon színesítették a hangzásunkat. Erre mondta Petrovics Emil³⁷ a zsűriben, hogy olyan tiszta a vokál, hogy szinte fáj.

Csatári Bence:

Mielőtt még bevonultál volna katonának, 1971 nyarán volt egy nevezetes fellépéssorozatotok Keszthelyen, a Sirály étteremben.

Várkonyi Mátyás:

Ha jobban belegondolok, valójában ott Keszthelyen alakult ki a Generál csírája, mégha azt akkor még ZéGé-nek is hívták, ugyanis a *Lehajtott fejjel*, a *Ha ismerném* vagy a *Törökméz* akkor már megvoltak, és nagyban játszottuk is őket. A vendéglátóhely vezetőjének azonban túl hangosnak bizonyult a zenénk, ezért egy idő után megvált tőlünk. Elég mulatságos is volt a mi akkor már karcosabb rockzenénket az ott éppen evő-ivó asztaltársaságoknak előadni, így végső soron nem csodálkozhatunk ezen a hozzáálláson. Innen Badacsonyra, a nevezetes Tátikába vezetett az utunk, itt is felléptünk párszor, de ezt a helyet igazán Török Ádám és csapata, a Mini³⁸ tette naggyá.

Csatári Bence:

A katonaság minden fiatalember életében nagy törést jelentett, egy zenész számára pedig különösen, hiszen arra az időszakra, amíg angyalbőrbe bújt, kikerült a vérkeringésből. Téged ez hogy érintett?

Várkonyi Mátyás:

A konzi zeneszerzés szakjának elvégzése után mentem a dzsessz tanszakra, mellettem ült Török Ádám,³⁹ aki akkoriban blockflötés (fufolyás) volt, majd innen másodéves koromban, 1971 őszén berántottak két évre katonának. Éppen formálódott a ZéGé-ből a Generál, aminek persze én voltam a motorja, de pechemre, amikor ténylegesen létrejött 1971. december 1-jén, én már Veszprémben töltöttem katonaidőmet egy rádiótávírási osztagban. Végül sikerült elintézni, hogy innen egy katonazenekarhoz kerüljek, így lettem a Székesfehérvári Helyőrségi Fúvószenekarban trombitás, de igazából mindenek.

Csatári Bence:

A honvédség kötelékében eltöltött időszakban is tartottad a kapcsolatot a Generállal, amit tulajdonképpen te kezdtél el gründolni, csak az élet úgy hozta, hogy mégsem lehettél ott a megalakulás szent pillanatában?

Várkonyi Mátyás:

Hogyne, Novai Gabi sokszor eljött hozzám a laktanyába, mindig mondta, hogy hoz rántott csirkét, de soha nem hozott, úgyhogy ez azóta is jóízű ugratás tárgya közöttünk. Aztán én is írtam nekik a dalokat, például a *Fűrészt*, és még ki is jártam velük koncertezni, például a zuglói Danuviába, ahol eleinte még angyalbőrben nyomultam, aztán leszoktam róla, mert cikinek éreztem, pedig elvileg kötelező lett volna az egyenruha viselése. Úgy látszik azonban,

³⁷ Petrovics Emil (1930–2011) kétszeres Kossuth-díjas és kétszeres Erkel Ferenc-díjas zeneszerző, érdemes és kiváló művész. Volt az Operaház igazgatója és az Artisjus Jogvédő Iroda Egyesület elnöke is.

³⁸ A Mini dzsessz-rock együttes a Sirius mellett a hetvenes évek legizgalmasabb hazai formációja volt. 1972 nyarán az LGT-vel közösen felléptek a Kisstadionban, a koncertről a *New Musical Express* is beszámolt. Első nagylemezük 1978-ban jelent meg. A befutott zenekarok közül ők voltak az elsők, akik a Tabánban játszottak.

³⁹ Török Ádám (1948–2023) fuvolista, énekes, dalszövegíró. 1968-ban alapította progresszív rockot, majd dzsesszrockot játszó zenekarát, a Minit, ami többszöri átalakulást követően egészen Török Ádám haláláig működött.

hogy ezt nem figyelték annyira szigorúan az elvtársak. Egy ideig az E épületben az Omegával⁴⁰ felváltva léptünk fel, ami egészen addig tartott, amíg komolyan be nem indult a nemzetközi karrierjük. Az együttes hasznára vált, hogy kijártam hozzájuk, nekik így lett, illetve maradt billentyűsük, én meg „edzésben” tartottam magam. Sőt, az első, 1973-as *Staféta* című lemezünk felvételére is kiengedtek a laktanyából, úgyhogy nemcsak szerzőként, de zenei közreműködőként is szerepelek a lemezborítón. A zenekari tagságomat azonban nem tudtam felvállalni, mert akkor hivatalosan katona voltam.

Csatári Bence:

Nemcsak a Danuviában, hanem Csepelen, az ottani ifiparkban⁴¹ is volt klubotok. Lehetett érzékelni különbséget a két helyszín közönsége között?

Várkonyi Mátyás:

Csepelen a ZéGé, majd a Generál is fellépett, utóbbi előfordult, hogy az LGT-vel.⁴² Itt azért más közönséget és más zenei igényt tapasztaltunk, az is megesett, hogy Deák Bill Gyula⁴³ előttünk lépett fel a Sztár zenekarral.⁴⁴ Összességében ott bluesosabb zenei irányzat uralkodott.

Csatári Bence:

És a „nagy” Budai Ifiparkról milyen emlékeket őrzöl?

Várkonyi Mátyás:

Itt is felléptünk már a ZéGé-vel is, Zeppelin⁴⁵-dalokat játszottunk, de ekkor már nem a tánc volt divatban, főleg csak figyelték az emberek a zenekart. Érdekes felállásunk volt, Fekete Gyula és én is gitároztunk, holott egyikünknek sem ez a fő hangszer, ő énekelt többet, én

⁴⁰ Az Omega a legtovább működött rockegyüttes volt Magyarországon. 1962-ben alakult a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatóiból. Ők álltak legközelebb a nemzetközi világsztár státuszhoz a magyar zenekarok közül, és ők adták ki Magyarországon először kihajtható borítójú nagylemezt, valamint cédét, dévédét, továbbá ők alkalmazták először koncertjeiken lézert és füstgépet, valamint óriás kivetítőt. Négyszer töltötték meg a Népstadiont, ebből háromszor önállóan. A zenekar tagjait Kossuth- és Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki. Benkő László és Mihály Tamás 2020-as, valamint Kóbor János 2021-es halálával szűnt meg a zenekar.

⁴¹ A Kádár-rendszerben az ifiparkokat nemcsak azért hozták létre, hogy a fiatalok szórakozását biztosítsák, hanem azért is, hogy jobban tudják őket ellenőrizni, hiszen ezeken a helyeken nagy tömegben voltak együtt, így jóval egyszerűbb volt a kontroll, mintha sok tucatnyi kisebb klubban gyűltek volna össze. Az ifiparkok prototípusa a Budai Ifjúsági Park volt, egyszerűsített nevén az Ifipark. A fővárosban volt három „kistestvére”, a pestlőrinci (ma Pestszentlőrinc), a kőbányai Csajkovszkij Ifjúsági Park és a Csepeli Ifjúsági Park. Utóbbi hivatalosan a csepeli Radnóti Miklós Művelődési Központ felügyelete alá tartozott, legendás vezetője pedig a hetvenes évek elejétől 1978-ig Mann Tibor volt.

⁴² A Locomotiv Grand Turismo (LGT) 1971-ben jött létre, az első magyar szupergruppként Presser Gábor, Barta Tamás, Frenreisz Károly, Laux József felállításban. A zenekar sikert sikerre halmozott nemzetközi fesztiválokon, Presser Gábor pedig 1973-ban megírta az első magyar musicalt, a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*. Barta Tamás 1974-es disszidálása után Karácsony János, Laux József 1976-os disszidálása után Solti János került a csapatba. 1992-ben a Nyugati téren öt koncertet adtak egymás után, amelyről dupla cédét is megjelentettek. Utolsó lemezüket 2002-ben adták ki. 2007-ben a marosvásárhelyi Félzigeten léptek fel, 2013-ban pedig a Papp László Sportarénában háromszor egymás után. 2016-ban Somló Tamás halála után hivatalosan is bejelentették, hogy az LGT megszűnt.

⁴³ Deák Bill Gyula (1948) a Napsugár, a Sztár, a Hobo Blues Band, később a Deák Bill Blues Band énekese, szerepelt a *Kopaszkutya* című filmben és az *István, a király* című rockoperában.

⁴⁴ A Sztár zenekar volt Deák Bill Gyula első zenekara, ahol külföldi slágereket dolgoztak fel. Tagja volt még Sárközi Pál, Stéger Sándor, Endress Dezső, Dobor József, Cserhádi István, utóbbi a P. Mobilban és a P. Boxban vált ismertté.

⁴⁵ A Led Zeppelin 1968-ban alapított brit rockegyüttes. Tagjai: Jimmy Page, Robert Plant, John Paul Jones és John Bonham. A zenekar 1968 és 1980 között volt aktív. Korai albumaikon blues-, folk- és pszichedelikus hatásokat vegyítettek a hard rockos hangzással. Számos magazin nevezte őket a „világ legjobb rockzenekarának”, és kétségtelen, hogy eklektikus zenéjükkel óriási hatást gyakoroltak a popkultúrára.

kevesebbet, nagyon magas hangokat tudtunk magunkból kivisítani fiatalon. Aztán még az Atlantisszal is jártunk itt. A Charlie-s időszakban úgyszintén koptattuk itt a világot jelentő deszkákat a Generállal, erről még van is felvételem. Kalandos úton még további hangszalagok is kerültek hozzám, méghozzá úgy, hogy az Ifipark megszűntével a Petőfi Csarnokba⁴⁶ kerültek ezek a szalagok, és a KISZ⁴⁷-vonalról oda kinevezett igazgatója átadta nekem megőrzésre őket, még egy listát is írt hozzá. Közben azonban ő meghalt, a Petőfi Csarnokot lebontották, így nálam ragadtak ezek a muzeális értékek, amelyeket digitalizáltunk az utókornak, és a Rockmúzeumban is megvannak. Ami még különlegesség, hogy ezeket a felvételeket az állambiztonságnak is készítették, és miután ott meghallgatták őket, döntöttek a további sorsukról, ami legtöbbször a letörlés lett. Ezért alakult ki az a helyzet, hogy leginkább a nyolcvanas évekből vannak meg a koncertfelvételek, illetve van egy kevés a hetvenes évek végéről. A legfontosabbak az elvtársaknak a dalszövegeken kívül a két szám közötti összekötő konferálások voltak, hiszen ezekből lehetett esetlegesen kihámozni, hogy miként viszonyultak a zenészek a rendszerhez. Aztán ott volt az Ifipark hírhedt vezetője, a pofonjairól ismert Rajnák László,⁴⁸ aki a próbákon, beállásokon rendszeresen belekiabált a produkciónkba, ezzel is fitogtatva hatalmát. Rajnákról nekem van egy speciális, nem a zenekarhoz fűződő élményem is. Az öcsémnek ellopták a biciklijét, és mi az Ifiparkban is kerestük, mert arrafelé hagyta el. Először nem akartak beengedni farmerben, de aztán gyorsan teljesítették a kívánságunkat, olyannyira, hogy amint beértünk, az irodák részénél a rendőrök falhoz állítottak minket, és megtiltották, hogy beszéljünk egymással. Én elröhögtem magam, mert annyira abszurdnak tartottam a helyzetet, erre a rendőr egy olyan hatalmasat vágott a hátamra gumibottal, hogy még két nap múlva is lila volt az ütés helye, sőt még feljelentéssel is fenyegetőzött. Ami a különösen pikáns volt ebben a helyzetben, az csak később következett be, amikor a Rock Színházat⁴⁹ beindítottuk, mert egyik büntárs rendező akkor már a KISZ-ben dolgozott, és mi a KISZ fennhatósága alatt alakultunk meg. Mindketten úgy csináltunk, mintha nem is emlékeznénk a dologra, de azt azért mindketten tudtuk, hogy ezt az atrocitást nem lehet elfelejteni. A bicikli egyébként meglett, a Nagyfa⁵⁰ környékén találtunk rá, a körülötte tanyázó srácok vették átmenetileg birtokukba, akik készségesen adták vissza nekünk.

Csatári Bence:

Ki találta ki a Generál nevet?

Várkonyi Mátyás:

⁴⁶ A Petőfi Csarnokot 1985-ben adták át a Karthago együttes koncertjével az akkor már 1984-ben bezárt Budai Ifjúsági Park pótlására. Az intézmény megérte a rendszerváltást, és még évtizedekig működött, 2015-ben bontották le az épületét.

⁴⁷ A Kommunista Ifjúsági Szövetséget (KISZ) hivatalosan 1957. március 21-én alapította a kádári vezetés az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. január 25-i döntése alapján. A KISZ Központi Bizottságának időrendben első vezetője, azaz első titkára a keményvonalas kommunista politikus Komócsin Zoltán lett. A KISZ legfelsőbb vezetéséből jó eséllyel be lehetett kerülni a pártállami vezető tisztségek valamelyikébe.

⁴⁸ Rajnák László (1928–1985) a Budai Ifjúsági Park híres-hírhedt igazgatója volt 1961–1974 között. Előzőleg birkózott, emiatt ismert volt pofonjairól, amiket sűrűn osztogatott az általa felügyelt objektumban. 1974-ben tisztségéhez köthető visszaélések miatt börtönbe került, hat év múlva szabadult, kőműveként fejezte be pályafutását.

⁴⁹ A Rock Színházat Várkonyi Mátyás és Miklós Tibor alapította 1980-ban. A folyamatosan gazdasági nehézségekkel küzdő, állandó, végleges székhellyel nem rendelkező társulat mutatta be az első magyar rockoperát *Sztárcsinálók* címmel.

⁵⁰ A Nagyfa az Ifipark környékének emblematisz helyszíne volt, itt gyűltek össze a hatalom által hippiknek kikiáltott fiatalok, akik hosszú hajuk és kinézetük miatt nem mehettek be a koncertekre, de a fa tetejéről végignézték azokat. A Nagyfa galerinek kikiáltott csoportosulást az állambiztonság oszlatta fel, közülük nem egy börtönbüntetést is kapott.

A dobosunk, Reck Lajos, és kezdetben nem is igazán értettünk, mit értett alatta. Angolszász területen még a generális, azaz tábornok szóval is lehetett magyarázni. Nem gondoltunk nagyon a szó jelentése mögé, de annyit tudtunk, hogy jól hangzik, és ezt külföldön is kamatoztatni tudtuk.

Csatári Bence:

A Generál életében az 1972-es Ki mit tud? jelentette az igazi nagy áttörést, amikor te még katona voltál.

Várkonyi Mátyás:

A Ki mit tud?-on a *Lehajtott fejjelt*, a *Ha ismerném*et és a *Kövér napot* játszottuk, illetve játszották a Generál tagjai, mert engem ezekre az alkalmakra sajnálatos módon nem engedett ki a honvédség, így billentyűs nélkül kellett fellépniük. Így aztán a díj megnyerése utáni olaszországi jutalomutazásra sem mehettem, amiért fenemód irigyeltem a többieket. Novai Gábornak duplán jól jött ez a kis kiruccanás, mert az édesanyja olasz, így kicsit olyan volt ez számára, mintha hazautazott volna. Azért is nagy szó volt ez a zenekarnak, és persze a pályatársaknak is, mert nyugatra akkoriban nemigen lehetett csak úgy könnyedén kijutni. A *Mit tehet az ember?*-t pedig a táncdalfesztiválon adtuk elő nagy sikerrel, előadói díjat kaptunk. Még az első nagylemezre sem kerülhetett fel a nevem a hivatalos zenekari tagok közé, a *Staféta* című lemezünkön még csak szerzőként és közreműködőként tüntettek fel a borítón. Aztán visszakerültem a csapatba, de utólag már elárulhatom, volt olyan bandatag – a neve maradjon a feledés homályában –, aki nem támogatta azt, hogy visszavegyenek az általam is alapított zenekarba.

Csatári Bence:

Mennyire szólt bele az MHV⁵¹ az elsölemezes Generál felvételeibe?

Várkonyi Mátyás:

Érdekes módon nem annyira, a második lemeznél annál inkább. Az elején ugyanis még nem tudták, hogy hová fejlődünk, és egyébként is kedves, aranyos benyomást tett a „Kölyök-Generál” nemcsak a hallgatóságra, hanem a könnyűzenei hivatalvezetőkre is. Egyetlenegy dalunk került a Táncdal- és Sanzonbizottság⁵² keresztüzébe, a *Törökméz*, amelyben az hangzik el, hogy „*Látod, boldogok az emberek / Ők is biztos megkapták, mit kértek*”. Ez a kádári társadalmi kiegyezés karikatúrájaként is értelmezhető, de persze lehetett volna ezt a szövegrészt kicsit nagyvonalúbban kezelni a cenzorok részéről. Mindenesetre ennek játszására nem kaptunk engedélyt tőlük, a mai napig őrzöm az erről szóló dokumentumot, ám mi ezzel nem törődünk, meghagytuk a szöveget ebben a formájában, így is vettük fel a nagylemezre, és nem ért bennünket ezért retorzió se a sanzonbizottság, se az MHV részéről. Nem lehet tudni, mi volt ennek az oka, valószínű, hogy csak pusztán a nemtörődömség.

⁵¹ A Magyar Hanglemezgyártó Vállalatot (MHV) a 206/1951. sz. 1951. május 24-én kelt NT. (Népgazdasági Tanács) határozat hozta létre, magába olvasztva több kisebb, addig magánkézben lévő lemezkiadót. A cég ezáltal monopolhelyzetbe került, ami így is maradt elméletileg 1986-ig, de a gyakorlatban szinte végig a pártállami időkben.

⁵² A Táncdal- és Sanzonbizottságot 1959. június 1-jén hozta létre a Művelődésügyi Minisztérium fennhatósága alá tartozó Színházi és Zenei Főigazgatóság utasítása. Tagjait a kormányzat által felügyelt zenei intézmények esetében a művelődésügyi miniszter, a rádió és a televízió esetében pedig a Magyar Rádió és Televízió elnöke nevezte ki. A bizottságot eredetileg az Állami Hangverseny Igazgatóság alá rendelték. A sanzonbizottságba 1959. szeptember 1-jétől a zenei szakszervezet delegáltja is bekerült, ekkortól a tagok tiszteletdíját a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége fedezte. A sanzonbizottságot végül utolsó főtítkára, Zongor Árpád oszlatta fel 1985-ben, miután belátták, hogy a könnyűzenei intézmények amúgy is elvégzik cenzurális tevékenységüket.

Csatári Bence:

Erre mondják azt, hogy aki mer, az nyer.

Várkonyi Mátyás:

Itt még szerencsénk volt, nem úgy, mint a második nagylemezzel, amit mindenki csak a krizantémos borítójáról emleget, mivel címe sincs. Itt az történt, hogy a nagy sikereink után kaptunk egy újabb lemez felvételére felkérést, és hirtelen le kellett adnunk egy listát, hogy mely számok lesznek a lemezen, ám azok még nem voltak készen. Ez amiatt történhetett, mert teljes bizonytalanságban voltunk, nem tudtuk, mire számíthatunk a továbbiakat illetően az MHV részéről, így nem is kapkodtunk a zeneszerzéssel. Erdős Péter⁵³ sem igen szeretett engem, meg szerintem a Mikrolied vokálon kívül senkit sem a zenekarból, de őket meg csak szeretete volna, ha maliciózus szeretnék lenni. Nekem rendszerint azt mondta, hogy „Várkonyi, maga mindig olyan rosszul néz ki”. Én persze ekkor csak azt gondoltam magamban, hogy „te meg ronda vagy”.

Csatári Bence:

Mi lehetett az oka, hogy a Generált 1975-re el akarta lehetetleníteni? Sikeresek voltatok, biztos, hogy az MHV-nak anyagilag is megérte volna veletek tovább foglalkoznia.

Várkonyi Mátyás:

Egyszerűen lenyúlta a formációnk ötletét a majdani Neoton Famíliá⁵⁴ számára: a fiúbanda mellé ott is lett hirtelen egy háromtagú női vokál, és úgy gondolta, elegendő a magyar könnyűzenei piacra egyetlen ilyen. Eredetileg egyébként a Mikroliedet akarta elvinni tőlünk, de nem járt sikerrel, ezért ez volt a bosszú Erdős részéről. Máskülönben pedig a neotonos lányokkal mi soha nem voltunk rossz viszonyban, az Évák szerepeltek később a *Piros bicikli* című lemezünkön is, ahogy ugyanezen a hanghordozón letette névjegyét Cserhádi Zsuzsa⁵⁵ és Szánti Judit⁵⁶ is, sőt ők még a lengyel lemezeinken is szerepeltek. A Mikrolied vokál egyébként Charlie⁵⁷ időszakában már nem volt velünk, ahhoz a stílushoz már kevésbé illettek, és Charlie sem rajongott volna értük. Viszont a krizantémos lemezünket igyekeztek a sárba döngölni.

⁵³ Erdős Péter (1925–1990) „popcézár”, a Kádár-rendszerben a könnyűzenei élet egyik vezető cenzora. 1958 és 1959 között a Szerzői Jogvédő Hivatal Színházi Osztályát vezette, 1960 és 1966 között az ELTE jogi karán esti tagozaton folytatott tanulmányokat. 1968-tól dolgozott az MHV-nál, ahol rövidesen titkárságvezető, majd sajtóosztály-vezető lett, és bár hivatalos beosztása szerint sem a cég első, sem a második embere nem volt soha, Bors Jenő igazgató mögött a rangsorban az informális második poszton jó ideig a könnyűzenei élet tényleges irányítójaként tartották számon. Nevéhez fűződik a „fekete bárány” bandák (Beatrice, Hobo Blues Band, P. Mobil) és a punkzenekarok ellehetetlenítése iránti szándék.

⁵⁴ A Neotont Pásztor László és Galász Lajos alapította 1965-ben. Balázs Fecó billentyűssel kiegészülve 1968-ban a *Nekem eddig Bach volt minden* című dallal megnyerték a Ki mit tud? vetélkedőt. Első lemezük *Bolond város* címmel 1971-ben jött ki, majd 1977-ben – immár Neoton Famíliá néven – megjelent a *Csak a zene* című, diszkó hangzású albumuk, amit az 1978-as *Neoton Disco* követett. Erdős Péter, az MHV „popcézárja” élettársi viszonyt alakított ki egyik énekesnőjünkkel, Csepregi Évával, így számos privilégiumban részesültek. A tokiói Yamaha Fesztiválon nagydíjat nyertek 1983-ban a *Holnap hajnalig* című számukkal.

⁵⁵ Cserhádi Zsuzsa (1948–2003) eMeRTon-díjas énekesnő, előadóművész, akit a második popgeneráció egyik legfontosabb egyéniségeként tartanak számon, több kritikus szerint Kovács Kati mellett a hazai pop történet legjobb női hangja volt az övé.

⁵⁶ Szánti Judit (1951–2021) énekesnő, gitáros, dalszövegíró, 1966-ban tehetségkutató versenyt nyert a Budai Ifjúsági Parkban, a Magyar Televízió közvetítésében. 1971–1974 között a Vadmacskák gitáros-énekesese volt. Ezután a Mikrolied vokálba, majd a Volán zenekarba igazolt. Férje, a basszusgitáros Sáfár József összesítése szerint összesen 127 lemezen hallani a hangját. Fellépett a Rock Színház első *Evita* bemutatóján.

⁵⁷ Horváth Károly „Charlie” (1947) Liszt Ferenc-díjas énekes, a rock, a dzsessz, a blues, a soul és a funky jellegzetesen rekedt hangú előadóművésze, trombitás. Énekelt az Olympiában, a Generálban, a Tátrai Bandben, majd sikeres szólókarrierbe kezdett.

Csatári Bence:

Több kritikus említette akkoriban, hogy ez a második hanghordozótok beillik egy hard rock lemeznek. Egyetértesz ezzel?

Várkonyi Mátyás:

Valóban ebbe az irányba mozdultunk el, de ez nekem egyáltalán nem volt új, hiszen már Fekete Gyuláékkal a ZÉGÉ-ben is elkezdtünk Led Zeppelin- és Deep Purple-⁵⁸ dalokat játszani. De akkor sem csak és kizárólag ezeket vittük színpadra, és megfigyelhető volt már eleinte, de később is egyfajta „ingázás” a keményebb és a lágyabb, dallamosabb stílusok között. Mindenesetre a zenekarban én képviseltem a keményebb vonalat, de ragyogóan megfért egymás mellett a sokféle színű hangzásvilág, azzal a kis kiegészítéssel, hogy amikor elvittek katonának, akkor a slágeresebb vonal kerekedett felül, amivel szintén nem volt semmi bajom. A krizantémos borítójú lemeznek éppen az a háttere, hogy visszajöttem a katonaságból, és Karácsony Jánossal megbeszéltük, hogy csinálunk egy karcosabb hangzású lemezt, mert úgy voltam vele, hogy koncerteken ez a vonal is ragyogóan bejött. Ennyi idő távlatából úgy gondolom, az MHV velünk szembeni ellenérzéseinek kialakulásában szerepet játszott ez a stílusbeli bekeményítés is. Egyébként ez idő tájt annyi számunk, illetve zenei ötletünk volt, hogy fele sem került fel erre a hányattatott sorsú lemezre. A sors némiképp kárpótol bennünket, mert most legalább azokat a számokat is újra kiadják, amelyek annak idején csak kislemezeken jelentek meg. Vannak egyébként olyan Generál-számok is, amelyek megvannak kottán, de se kislemezen, se nagylemezen nem szerepelnek, ezeket most fel lehetne játszani, de egyelőre arra várunk, hogy Révész Sándor teljesen meggyógyuljon.

Csatári Bence:

Azt lehet tudni, nagyjából mennyi lemez fogyott az első kettőből?

Várkonyi Mátyás:

100 ezer körül a *Stafétából*, és nagyjából a fele a második, cím nélküliből.

Csatári Bence:

A második lemeznél semmiféle ráhatásokat nem volt, hogy mi legyen a borítón?

Várkonyi Mátyás:

Nem igazán, meg sem kérdeztek bennünket, abszolút a hátunk mögött csinálták. Arra sem emlékszem, hogy lett volna fotózás, pedig az általában lemezkiadás előtt szokott lenni. De nem tehetjük meg, hogy rácsapjuk Erdősre az ajtót, mert rajta kívül nem volt lemezkiadó Magyarországon, így muszáj volt kicsit visszafognunk magunkat vele kapcsolatban. Mindig csak nevetek, ha azt hallom, hogy a pályatársaim ilyen meg olyan nagy ellenállók voltak, ez egész egyszerűen nem állja meg a helyét azok esetében, akik nagylemezhez jutottak.

Csatári Bence:

Ha már szóba került, hogy Erdős Péter befolyást akart gyakorolni a Mikrolied Generálból való elvitelére, olyat is lehet olvasni, hogy ugyanezt Révész Sándorral is megcsinálta, azaz annak is örült volna, ha az énekesetek is távozik tőletek. A Piramisba való átigazolása közismert, de állítólag ezt megelőzően is volt erre próbálkozás. Mikor?

Várkonyi Mátyás:

⁵⁸ A Deep Purple a világ egyik első, stílusteremtő hard rock zenekara. Az 1968-ban, eredetileg Roundabout néven alakult, ma is működő brit banda mintát adott a keleti blokk hasonló hangzású együtteseinek is. Világszerte ismert slágerük többek között a *Smoke on the Water* és a *Child in Time*.

Amikor a Skorpió⁵⁹ megalakult 1973-ban, ugyanis eredetileg Révész Sándort szerették volna az énekesi posztra Frenreisz Karcsiék.⁶⁰ Meg is próbálta az ottani éneklést, aztán pár hét múlva visszajött hozzánk. Ezt ő állítólag elfeledte, de én nem. Ide tartozik, hogy érdekes dolog az emberi emlékezet működése, ugyanis van más is, amire mi sem emlékezünk, kollektíven, az egész zenekar. Ez pedig Zalatnay Sarolta⁶¹ *Szeretettel* című, 1975-ben megjelent nagylemeze, amelyen fel vagyunk tüntetve szerzőként és közreműködő zenészként is, de mi nem emlékszünk ebből semmire. Körbetelefonáltam mindenkit a zenekarból, akit lehetett, de nem lettem okosabb. Persze ez ettől még így történhetett, csak úgy nem kerülhettünk fel a borítóra. Életrajzilag is stimmel, mert akkoriban Révész volt a férje Zalatnaynak. Ugyanebbe a kategóriába tartozik, hogy Cserháti Zsuzsa két szólólemezén is szerepelek szerzőként, és csak az egyikre emlékszem, annyira sűrű volt az életünk.

Csatári Bence:

A Generál életében biztos sok érdekesség megtörtént. Vissza tudsz idézni olyan élményeket, amelyek most kapásból eszedbe jutnak?

Várkonyi Mátyás:

Amikor a Kisstadionban játszottunk a Bergendyvel,⁶² mi is rá akartunk pakolni egy lapáttal, hogy megmutassuk, mi is tudunk extra show-elemeket. Megkértük Sanyit, hogy egy fagyaltos triciklivel hajtson be a nézők között a színpadra, miközben játszuk a *Törökméz* című számunkat. Az elgondolás jó volt, a kivitelezés kevésbé, ugyanis énekesünk nadrágját bekapta a tricikli lánc, és elég kézzelfogható károkat okozott rajta. Innentől kezdve ő már csak azon ügyeskedett, hogy a rongyos gatyáját ne lássa meg a közönség. Volt is, ami elterelje a figyelmet, mert Karácsony János vezeték nélküli, mikroportos gitárral villogott, és úgy vonult be a nagydíjemű elé, de azért hangzásilag az is hagyott némi kívánnivalót maga után, nem voltak még olyan magas színvonalú technikai körülményeink.

Csatári Bence:

Ehhez hasonló léptékű helyszín volt sokak mellett a Generál számára is 1973. június 10-én a diósgyőri stadion, ahol megrendezték a „kis magyar Woodstockot”, az első magyar pop-rockfesztivált. Egyes visszaemlékezők szerint nagyon halkra sikerült a hangosítás, van, aki egyenesen egy Sokol rádió hangerejéhez hasonlította a körülményeket.

Várkonyi Mátyás:

Noha 1973-ban Diósgyőrben még nem voltam ott a katonaság jóvoltából, csak képeket láttam róla, de azt erősen gyanítom, hogy elsősorban nem a hangerővel, hanem a hangminőséggel lehetett alapvető probléma. Legalábbis a Kisstadionbeli tapasztalataink ezt

⁵⁹ A Skorpió 1973 elején alakult az LGT és a Taurus után hazánk harmadik szupergruppjaként. Frenreisz Károly basszusgitáros, szaxofonos hozta létre azt követően, hogy kivált az LGT-ből. Az együttes dallamos, ám feszes ritmusú hard rockot játszik, és ma is aktív. Legnagyobb slágerük az *Így szólt hozzám a dédapám* című dal.

⁶⁰ Frenreisz Károly (1946) Kossuth-díjas rockzenész, zeneszerző, a Metro, az LGT és a Skorpió meghatározó egyénisége, illetve utóbbinak vezetője.

⁶¹ Zalatnay Sarolta (1947) a három beatlány egyike, az 1967-es és 1971-es táncdalfesztivál és az akkori jugoszláviai Splitben 1972-ben megrendezett táncdalfesztivál győztese. Készített angol nyelvű nagylemezt is 1973-ban.

⁶² A Bergendy-zenekar 1959-ben alakult, repertoárjukhoz a rock and roll, a dzsessz, a swing és sok más műfaj is hozzátartozik. A Budai Ifjúsági Park rezidens zenekaraként eleinte nagy ráhatásuk volt arra, kik játszhattak az intézményben. 1964 áprilisában a dzsesszről beatre váltottak, a hetvenes években pedig rock- és progresszív rock számokat is írtak, de számos nagy slágerük is született. Az Artisjus-díjas együttes alapítója és vezetője Bergendy István 2020-ban hunyt el.

mondadják velem. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy még a Tremeloes⁶³ is csak két kis Marshall-ládával lépett fel a Kisstadionban, tehát egy ideig még a nyugati bandák sem voltak jobban elerestve nálunk, mégis élvezhető volt az előadásuk, persze azt nem mondom, hogy leszakadt a fejünk a hangerőtől. Ezekben az esetekben azt is tudni kell, hogy a gitár és a billentyűk nem ezekre a ládákra voltak rákötvé, hanem a saját erősítőikre, a Marshallokon csak az ének szólt.

Csatári Bence:

A nagy stadionkoncerteken kívül a legnagyobb rajongói tömegeket akkor érték el, amikor nagy turnékra mentetek, ezek egy részét pedig külföldön rendezték. Akkoriban nem is volt olyan egyszerű ezek kivitelezése, főleg, ha a zenészek nyugaton akartak a világot jelentő deszkákra lépni. Ti ezt miként oldottátok meg?

Várkonyi Mátyás:

Eleinte a Nemzetközi Koncert Igazgatóság (rövidebb nevén Interkoncert)⁶⁴ járta ki nekünk a lehetőségeket, Neményi Gábor⁶⁵ és Szász Gábor⁶⁶ alkalmazottjaik voltak azok, akik közreműködtek a koncertek szervezésében, hiszen csak így lehetett hivatalossá tenni a külföldi útjainkat. Tőlük vette át a stafétabotot az idők folyamán Hegedüs László,⁶⁷ aki nagy segítségünkre volt, és nyugodtan mondhatjuk, hogy rajtunk gyakorolta ki a menedzseri szakmát, de hivatalosan soha nem állt az Interkoncert alkalmazásában. Nagyon profi volt, mindent kidolgozott előre, minden eshetőségre felkészültünk, ő pedig hivatalosan technikusként kísérte a csapatot. Aztán jóval később igazi nemzetközi szupersztárokat hozott Magyarországra, ezek egy részét még a rendszerváltás előtt. A Generált viszont 1973-tól vitte a keleti blokkból először Lengyelországba, majd Bulgáriába és a Német Demokratikus Köztársaságba, később aztán nyugatra is. Mint zenekarvezető mentem vele a szervezés folyamán tárgyalni.

Csatári Bence:

Hegedüs László azonban az Interkoncert monopóliuma miatt hivatalosan nem dolgozhatott volna önállóan.

Várkonyi Mátyás:

Ezt nem is tette, egyrészt az Interkoncert pecsétje mindig kellett az általa leszervezett turnékhoz, másrészt a külföldi partnerszervezetekkel is ő tartotta a kapcsolatot, velük állapodott meg, az Interkoncert csak rábólintott a már kész turnétervekre, amik magukba foglalták a koncertek időpontjait és a szállásainkat is.

⁶³ A Tremeloes angol beategyüttes, mely 1958-ban alakult az angliai Essexben. Jelenleg is aktívak, és ezzel az egyik leghosszabb ideje működő könnyűzenei együttes.

⁶⁴ A Külföldi Impresszálo Irodaként is emlegetett monopolszervezet 1960. július 1-jén vette fel a Nemzetközi Koncert Igazgatóság (NKI) nevet, ténylegesen azonban csak 1961. január 1-jétől végzett önálló tevékenységet. Zenei berkekben röviden Interkoncertként emlegették. Komoly- és könnyűzenei tevékenységet egyaránt folytatott, a külföldi produkciókat Magyarországra, míg a magyar előadókat külföldre menedzselte, több okból is erősen változó hatékonysággal. 1988 elején, a Kádár-rendszer szigorának enyhülésével megszűnt a monopóliumuk, de tevékenységüket még a rendszerváltás után is üzték egy ideig.

⁶⁵ Neményi Gábor a nemzetközi hangversenyszervező Interkoncert könnyűzenei referense volt, a hetvenes években emigrált a Német Szövetségi Köztársaságba.

⁶⁶ Szász Gábor időközben az Omega együttesre „szakosodott”, 1974-ben pedig úgy disszidált, hogy az Omega müncheni koncertje után el is búcsúzott tőlük. Ekkor a frankfurti Bellaphon lemezségnél helyezkedett el.

⁶⁷ Hegedüs László (1948) a hazai koncertszervezés doyenje. A Multimedia Organisation, illetve annak leányvállalata, a Multimédia Concerts vezetőjeként olyan pop- és rocksztóárokat hozott elsőként Magyarországra, mint a Queen, a Genesis, a U2, Elton John, Carlos Santana, Paul McCartney, az AC/DC, a Metallica, az Iron Maiden, a Guns N' Roses, Bob Dylan, David Bowie vagy Robbie Williams.

Csatári Bence:

A lengyel, bolgár vagy keletnémet közönség reakciói között volt különbség?

Várkonyi Mátyás:

Nagyon sok. A legjobbak a lengyelek voltak, ők fantasztikusan lelkesültek, de a mai napig nem tudom elképzelni, mit érthettek a szövegeinkből, mivel magyarul énekeltünk, legfeljebb egy-két dalt adott elő Révész Sándor angolul. Nemcsak a zene, hanem a show is tetszett a rajongóknak, mi pedig erre nagyon ráfeküdtünk. Az NDK-ban ehhez jött még hozzá, hogy németül is megjelentettük a dalainkat, így például a *Százéves kutat* vagy a *Kövér napot* anyanyelvükön hallgathatták, de ami még érdekesebb, hogy ezeket az ottani rádióban felvett dalokat mind a mai napig kiadja a Sony hanghordozókon. A zeneszámoknak ez az utóélete bizonyítja azt, hogy az igazi slágerek mindenütt és bármely időben meg tudnak kapaszkodni, mert örökérvényűek. Az már csak hab volt a tortán, hogy igazi profi csapattal tudtunk együtt dolgozni az NDK-ban is, ahol zenei rendező és olyan szövegfordító foglalkozott velünk, aki betanította a német nyelvű szövegeket.

Csatári Bence:

Előadói jogdíjat az NDK-ban sem kaptatok?

Várkonyi Mátyás:

A hangfelvételek után ez nem volt szokás a Vasfüggönytől keletre sehhol sem, felvételek feljársása után járó jelképes összegű percdíjat talán kaphattunk, de ebben sem vagyok biztos ennyi idő távlatából. De járhattunk volna rosszabbul is, a Szovjetunióban szerzői jogdíjat sem fizettek senkinek, hiszen alá sem írták az ezt szabályozó római szerződést. Egyébként Lengyelországban két nagylemezt is kiadtak velünk.

Csatári Bence:

Karácsony János hogyan hagyta el a Generál fedélzetét?

Várkonyi Mátyás:

Úgy tudnám leginkább jellemezni ezt a folyamatot, hogy szépen lassan átkúszott az LGT-be, észre sem vettük, és már ott volt. Barta Tamás⁶⁸ 1974-es amerikai disszidálása után kellett Presser Gáboréknak⁶⁹ egy jó gitáros, és James személyében megtalálták. Remek alkalom volt neki erre az az időszak, amikor mind a Generál, mind az LGT napi nyolc órát töltött az MHV stúdiójában, egymást váltottuk. Együttesünkről általában véve is elmondható volt, hogy a tagok közül sokan a saját sztárságukat igyekeztek felépíteni, ami a szólóéneklések vállalásában is megmutatkozott, így a kohézió közöttünk időnként megbillent, ez vezethetett a tagcserékhez. Ha egy zenész sikert akar elérni, arra törekszik, hogy abból minél többet ő arasson le, és ez egyik vagy másik fél szemszögéből nézve egyazon időben értelemszerűen nem valósulhatott meg teljes mértékben a Generálban.

Csatári Bence:

⁶⁸ Barta Tamás (1948–1982) 1965-ben lett tagja Fenyő Miklós akkori zenekarának, a Syconornak. vendégzenészként többször föllépett a Syriusszal. 1969-ben belépett a Hungariába, játszik az első, 1970-es albumukon is. Innét hívták az LGT-be, melynek első három lemezén, valamint Zalatnay Sarolta 1972-es *Álmodj velem...* és Kovács Kati 1974-es, az LGT-vel közösen készített albumán hallható gitárjátéka. 1974-es disszidálása után főként stúdiózenészként dolgozott. 1982-ben gyilkosság áldozata lett.

⁶⁹ Presser Gábor (1948) Kossuth- és Erkel Ferenc-díjas, érdemes művész, zeneszerző, zongoraművész és énekes. 1967-től játszott az Omegában és átmenetileg a Scampolóban, majd az LGT egyik alapítója és vezetője, frontembere lett. A Vígszínház zenei vezetője, ő írta többek között a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*, a *Harmincéves vagyok*, a *Jó estét nyár, jó estét, szerelem!*, valamint *A padlás* című musicalek zenéjét.

Paczári Károly⁷⁰ hogy került James helyére a zenekarba?

Várkonyi Mátyás:

Korrekt, precíz gitárosnak ismertük meg már az Ifiparkban⁷¹ is, és a hangszere is jól szólt. Akkor még nem tudtuk, hogy műszakilag is egy zseni, így amikor már nem ő volt a gitárosunk, megtettük hangmérnökünknek.

Csatári Bence:

Ő volt az, akivel Hollandiába mentetek turnézni, ugye?

Várkonyi Mátyás:

Már az új gitárossal készültek ott az angol nyelvű felvételeink is, nemcsak hang-, hanem képi formátumban is. A mai napig visszanezézhető a holland tévében való szereplésünk, és valóban ekkor készültek el az *Everybody Join Us* és a *Szélkakas* angol verziója (*Weather Cock*), ez a kettő a holland slágerlistákat is vezette, egyik váltotta a másikat egy héten belül.

Csatári Bence:

Min akadt meg ez az ígéretesnek induló karrier Nyugat-Európában?

Várkonyi Mátyás:

Ahogy az már lenni szokott, szóltak, hogy a felvételek elkészítése után két héttel menjünk vissza Hollandiába turnézni. Nem tudtunk, mert nem volt útlevelünk, illetve lejárt, az úgynevezett ablakot pedig hiába igényeltük a Belügyminisztérium Útlevél Osztályán, nem kaptuk meg, pedig még soron kívül kérvényt is leadtunk. Nem volt olyan erős kapcsolati tőként, amivel ezt el tudtuk volna intézni, és ezen is múlhatott, hogy nem tudtunk egyről a kettőre lépni. Ezzel kapcsolatban van egy fikcióm, ami nem biztos, hogy igaz, de jól hangzik, miszerint az ABBA⁷² mintegy ellenlábasként szerettek volna minket a hollandok befuttatni, hiszen akkoriban még a svéd formáció sem volt világsztár, épphogy kijött az első lemezük, és a hollandok olyannyira preferálták minket, hogy ők írtak nekünk dalokat, azokat meghangszerelték, mi meg kimentünk hozzájuk, felénekeltek, és a hollandok rakták alá a zenei alapot. Ezt a sanszot veszítettük el, amikor nem tudtunk időben rendelkezésre állni. Pedig – ha ismét poénkodni akarnék – mi sokkal jobban néztünk ki, mint az ABBA.

Csatári Bence:

Útlevélproblémátok máskor is volt, ha minden igaz.

Várkonyi Mátyás:

Ez egy olyan helyzet volt, amivel meg kellett tanulnunk együtt élni, de azért ott volt bennünk mindig a félsz, hogy vajon most megkapjuk vagy sem az ablakot az útlevelünkbe. A

⁷⁰ Paczári Károly a hangmérnöki szakmában teljesedett ki, 1993 óta a TOM–TOM Stúdióban dolgozott, illetve dolgozik olyan nagy nevekkel, mint – a teljesség igénye nélkül – Kovács Ákos, az Apostol, Bakacsi Béla, Balázs Fecó, Horgas Eszter, Horváth Charlie, a Cotton Club Singers, Cserháti Zsuzsa, Demjén Ferenc, Dész László, az East, Ferenczi György, Hevesi Tamás, Hobo, a Kispál és a Borz, Koncz Zsuzsa, az LGT, az Old Boys, Palya Bea, Rúza Magdi és Zorán. Arany Zsiráf-díjat és Artisjus-díjat is kapott.

⁷¹ A Budai Ifjúsági Park 1961. augusztus 20. és 1984. szeptember 23. között létezett a mai Várkert Bazár területén. Létrehozását felügyelte a KISZ Budapesti Bizottsága, fenntartója a Budapest Főváros Tanács Közművelődési Főosztálya volt. Igazgatói voltak: Rajnák László (1961–1974), Baráth László (1974–1979), Németh Gyula (1979–1982) és Plainer Tibor (1982–1984).

⁷² Az ABBA svéd popegyüttest 1972-ben alapította Agnetha Fältskog, Björn Ulvaeus, Benny Andersson és Anni-Frid Lyngstad. 1974-ben váltak világszerte ismertté, amikor *Waterloo* című dalukkal megnyerték az Eurovíziós Dalfesztivált. Attól kezdve 1980-ig uralták a nemzetközi toplistákat.

második felállásunkban Tátrai Tibornak⁷³ nem adtak egyszer útlevelet, mindenféle indoklás nélkül, és az is előfordult, hogy Solti János⁷⁴ sem tudott velünk jönni, éppen akkor, amikor kétdobos felállásunk volt, és az volt az egyik fő attrakciónk, hogy egymás után két dobszólót hallgathatott meg tőlünk a közönség. Ez pont akkor történt, amikor a sztárbanda War⁷⁵ előtt kellett fellépniünk Nyugat-Berlinben, s így újra kellett gondolnunk a műsorunkat, ami azért nem volt mindegy, mert már bennünk volt a rutin, többszáz előadást csináltunk végig ezzel a dupladobos felállással, amit ezt megelőzően az ütőseink két álló hónapon keresztül egyfolytában próbáltak, nem túl sok improvizációs lehetőséget hagyva egymásnak és maguknak. Ennek ellenére elsöprő sikerünk volt, a közönség nem akart bennünket leengedni a színpadról, a végén a War technikusaiknak kellett lépniük, akik lehúzták a hangosításunkat és a világításunkat, így nem tudtunk mit tenni, levonultunk, befejeztük a koncertet.

Csatári Bence:

Útlevelet könnyebben lehetett kapni a „baráti” szocialista országokba, de ott meg a helyi titkosszolgálatok jelenléte lehetett különösen nyomasztó.

Várkonyi Mátyás:

Amikor a Szovjetunióban voltunk turnézni, bizony az ottani kísérőnkről mindenki tudta, hogy a KGB⁷⁶ embere volt, de ez nem volt másként a többi keleti blokkbeli országban sem. Mi persze azt is tudtuk, hogy a belföldi koncertjeinkről is jelentéseket írtak az ORI-ügylezők – ami persze nem volt egyenlő a belügyi ügynöki munkával, a besúgók ezen felül dolgoztak rá egyes zenekarokra –, és az is közismert tény volt, hogy az ORI vezetősége az egykori ÁVH⁷⁷ kötelékéből landolt a könnyűzenei színtérre. Az mindenesetre nagy szívfájdalom, hogy azok a zenészek, akik fél életüket az ORI-nak dolgozva éltek le, manapság nyomorognak, mert a nyugdíjuk nem éri el a minimális szintet sem, s mindezt azért, mert az ORI annak idején nem fizette be utánuk a nyugdíjjárulékot.

Csatári Bence:

1975-ben következett be a váltás a Generál életében, az egyébként is eltérő stílusú első két lemezetek után jött az újabb sikerszéria, immáron funky és soul stílusjegyekkel.

Várkonyi Mátyás:

⁷³ Tátrai Tibor (1952) Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas szólógitáros, zeneszerző, érdemes művész. Játszott egyebek mellett a Kárpátia, a Jam, a Radics Béla alapította Tűzkerékben, majd a legendás jazz-rock formációban, a Syriusban, a slágeresebb zenét játszó Juventusban, Charlie-val az Olympiában és a Generálban, rövid ideig Török Ádámmal a Miniben is, illetve a Tátrai–Török Tandemben. Az Új Skorpióba Frenreisz Károly csábította Szűcs Antal Gábor helyére, utóbbival 2000-ben a Latin Duót alapította meg. Pályájának egyik csúcsa kétségkívül a Hobo Blues Band rocktörténeti jelentőségű *Vadászat* című dupla albumának társszerzősége, a másik pedig a nevét viselő Tátrai Band, amellyel számos slágert készítettek. Jelenleg a Godfather elnevezésű formáció oszlopos tagja,

⁷⁴ Solti János (1953) dobos a Generál után az LGT-be, majd a Hobo Blues Bandbe igazolt, de lehet hallani a játékát többi között Zorán és Kaszás Attila lemezein is. Jelenleg dobtanítással is foglalkozik, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezete Zeneművészeti Szakiskolájának tanszékvezető tanára.

⁷⁵ A War 1969-ben alakult amerikai funky együttes. Eredetileg *Eric Burdon and War* volt a nevük. Tagjai: Leroy Jordan, Howard E. Scott, Lee Oskar, Thomas Allen, B.B. Dickinson, Harold Ray Brown és Charles Miller. A funkun kívül játszanak még soult, latin zenét és jazz-rockot is.

⁷⁶ A KGB a Szovjetunió állambiztonsági feladatokat ellátó szerve volt 1954 és 1991 között. Vezetője miniszteri posztot töltött be.

⁷⁷ Az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) a Rákosi-korszakban a kommunista pártállami berendezkedés karhatalmi és titkosszolgálati szerve, amely 1948. szeptember 6-tól 1953-ig a Belügyminisztériumtól szervezetileg is függetlenül működött, majd az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után ebben a formában nem szervezték újra, hanem helyébe lépett 1962-től a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége. Nevezték „a munkásosztály öklének” is.

Egy zenekar stílusa mindig a tagok összetételén múlik, ami olyannyira igaz, hogy hallottam olyan karmesterről, aki a nagyzenekart először hagyta magától játszani az adott darabot, és csak utána mondta el, hogy ő hogyan képzelte el a zenét megvalósítani, Ez egy ötfős zenekarnál hatványozottan igaz. De azt sem mondhatjuk, hogy mindez spontán alakult ki, ez a második formáció egy tudatos építkezés eredménye volt, ha meghallgatjuk az *Órült álom* című számunkat a második lengyel lemezünkön, az már funky szám, és azt még Révész Sándor énekelte, tehát volt átfedés a kétféle Generál zenekari összetétele és muzsikája között. Nem beszélve arról, hogy a második formációnk is rockosabb volt annál, semmint, hogy kizárólag funkynak nevezzük, a ritmikája mindenesetre ez utóbbinak felelt meg.

Csatári Bence:

Volt olyan Generál-szám, amit átvett Révésztől Charlie?

Várkonyi Mátyás:

A *Lehajtott fejjel* volt ilyen, és még legfeljebb három-négy szám, amiben persze az is közrejátszott, hogy a banda is akart új műsort. Az új felállás közreműködött a soron következő Zaltnay-lemezen is, eredetileg neki írtuk a *Könnyű álmot hozzon az éjt*. Nem sokkal ezután következett a *Zenégép*, azt már eleve magunk számára szereztük, ahogy a *Lehettem volnát* is, és sorban a többieket. Az altatódal a mai napig a zenés rádiók kedvelt darabja, generációról generációra adják tovább az édesanyák a gyermekeiknek.

Csatári Bence:

A remek zeneszámok azonban nem biztos, hogy ugyanolyan jól hatottak volna, ha nincs a megfelelő műszaki fejlesztések. Arról már beszéltünk, hogy úgy érzed, a magyar zenészek nem voltak különösebben lemaradva a nyugatiaktól technikai fejlesztések terén. De hogy került egy szájgitár Tátrai Tiborhoz?

Várkonyi Mátyás:

Állandóan fejlesztettük a cuccunkat, többek között ezért is szűnt meg a Generál. Minden pénzünket erre költöttük, még akkor is, amikor elég sok pénzt kerestünk Lengyelországban vagy az NDK-ban. Horribilis összegekbe kerültek a keverőpultok, hangfalak, erősítők, a mai viszonyokhoz képest relatíve nagyon drágák voltak, ma már könnyebben és a keresményekhez képest olcsóbban lehet ezekhez hozzájutni. Építettünk is egy legendássá vált kék színű cájgot, mindenki emlegette a szakmában, és egy időben úgy emlegették, mint az ország legjobbját, a Rockmúzeumban ki is van állítva, és még mindig működik. Egy alkalommal Rotterdamban vettük át a felszereléseinket, és amikor a raktárban jártunk, Tibusz egyből kiszúrta, hogy mi a csoda is ez. Amikor bemutatták, hogyan működik, nagyon megtetszett nekünk, Tibusz egyenesen azt mondta: „Ez nekem kell!” Onnantól kezdve beépült a repertoárunkba ez a hangszer a maga egyedi hangzásával, és ez lett Tátrai attribútuma, amit nagyon jól is használt, megszállottan kezelte. Aztán, miután vége lett a zenekarnak, már csak szakaszosan használta, de a 2000-ben az SAP Csarnokban adott koncertünkön újra elővette. Ugyanígy beújítottunk az elektromos dobbal is, mert akkor ezekre a részletekre nagyon figyeltünk. Ezért a hangszerért egy angliai faluba kellett utazzunk, de megérte: a *Sirály* című nótánkban ezt a különleges vijjgató effektet tudtuk használni.

Csatári Bence:

Nemcsak fejlesztették a cuccotokat, de a nemzetközi fesztiválokön való részvételt is ambicionáltad zeneszerzőként.

Várkonyi Mátyás:

1977-ben az amerikai dalfesztiválra beadtam két dalomat is, mindkettőt játszottuk is a Generállal. Az egyik a *Bocsásd meg nekünk, rock and roll!*, a másik a *Könnyű álmot hozzon az éj* volt, és mindkettő díjat nyert, egyenként 100 dollárt, amit itthon fel sem tudtam venni a valutakorlátozások miatt, így aztán kimentünk Charlie-val és Póta András⁷⁸ dobosunkkal Angliába, hogy mindezt ott megtegyük, közben pedig megnéztük a readingi fesztivált, és még vittünk ki magunkkal a Szovjetunióból származó „csempészárut” is. A lehetőségről ezt megelőzően egyébként a Zeneműkiadóban⁷⁹ értesültem, a formanyomtatványokat onnan hoztam, és az egész nagyon izgalmasan alakult, mert a szervezők lépésről lépésre tájékoztattak a megadott címen, hogy éppen hol tartok a versengésben, így naprakészen tudtam meg, amikor az elődöntőbe, majd a középdöntőbe és a döntőbe kerültem. Utóbbinál már szóltak is, hogy aki ide bejutott, az számíthat valamiféle díjra is. Amikor bevitettem Erdősnek azt az értesítést, ami tudósított a díj megnyeréséről, azt mondta, adjam neki oda, majd ő jól elteszi, és vigyáz rá, sőt intézkedik. Hogy vajon mit érthetett ez alatt, soha nem tudjuk meg, de az biztos, hogy többet nem kaptam tőle vissza a levelet. Csak azt gondolhatjuk erről a tettéről, hogy az általa favorizált együttessel szembeni minden konkurenciát irtott a magyar könnyűzenei életből.

Csatári Bence:

Hasonlóképpen 1979-ben a sopoti dalfesztiválon is sikeres voltál, közönségdíjat nyertél a *Különös szilveszterrel*. Viszont a Metronóm '77-en úgyszintén történt veletek egy kis furcsaság.

Várkonyi Mátyás:

Ezen a megmértetésen továbbjutottunk, de jó szocialista szokás szerint itt is történt bunda. Persze nem minket segítettek, hanem az történt, hogy a rendezvény szerkesztőjének a barátnője, aki énekesnő volt, egyazon lemezre került velünk, és a szerkesztő kreált a rádióújságban található szavazólapokból egy csomó hamis szavazatot, amiket beküldött, mintha sokan adták volna le a voksukat a barátnőjére. Ez kiderült, csak az volt a bökkenő, hogy mivel mi voltunk a kislemez másik oldalán, mi is gyanúba keveredtünk, de aztán tisztázni tudtuk magunkat, hogy ehhez a svindlihez semmi közünk. A szervezők mindezek ellenére ki akartak minket fújni, de a publikum másként döntött, és beszavazott minket, így lett ez a dal a közönség kedvenc dala.

Csatári Bence:

A Generál történetében az i-re a pontot negatív értelemben a *Piros bicikli* című utolsó lemezek tette fel, ami nagyban hozzájárult, hogy feloszlatok.

Várkonyi Mátyás:

Ezt a filmgyár stúdiójában vettük fel kapkodva, hét-nyolc nap alatt kellett összehozni, mert hirtelen szóltak nekünk, és nem voltunk rá felkészülve, ráadásul akkor már az összetartó ereje is jelentősen csökkent a zenekarnak. Tátrai a Skorpióval kezdett el kacérkodni, és a lemez is ímmel-ámmal készült. Wilpert Imre⁸⁰ márkamedzser ajánlotta figyelmünkbe a lakodalmas

⁷⁸ Póta András „Cuci” a Gesarol, majd a P. Mobil dobosa, innen érkezett a Generálba 1974-ben, majd a zenekar feloszlása után másfél évtizedig külföldön dobolt. A rendszerváltás után rövid ideig szintén a P. Mobilban játszott, majd Charlie zenekarának állandó tagja lett.

⁷⁹ A Zeneműkiadó a beatkorszaktól kezdve a legismertebb pop-rock zenei dalokat kottán jelentette meg, és delegált tagot a Táncdal- és Sanzonbizottságba is. A hetvenes évek második felétől már könnyűzenei referense is volt Knisch Gábor személyében, aki a Fonográf és a Bojtorján nyugati reklámozását végezte.

⁸⁰ Wilpert Imre (1943) az MHV Favorit és Start márkáinak főszerkesztője, a Bors Jenő–Erdős Péter páros mellett nagy ráhatása volt a lemezkiadásra a nyolcvanas években. Konkurenciaharcban volt a másik főszerkesztővel, Boros Lajossal, amelynek néhány esetben az együttesek látták kárát. 1991–1996 között a Quint kiadó főszerkesztője, 1996-tól a Hungaroton-Gong popkiadó vezetője volt.

rockot, ami szerinte nagyon trendi és sikerrel kecsegtető műfaj volt Magyarországon. Ettől mi elzárkóztunk, illetve én azt mondtam, csináljunk ebből paródiát, így jött létre a *Piros bicikli*. Ennek is volt komoly zenei alapja, ugyanis a katonaságnál romákkal is játszottam együtt, így elhívtam közülük kettőt, hogy közreműködjenek ebben a számban, Horváth Laci hegedűst és még egy cimbalmost, így direkt cigánymuzsikás stílusra vettük a figurát. Az élet furcsa fintora, hogy ezt az emberek komolyan vették, és sláger lett belőle, a wurlitzerek kedvenc dala volt évtizedeken keresztül. Tátrai később azt nyilatkozta, hogy elkezdtünk lakodalmas rockot játszani, de ez egy tévedés, mi csak egy paródiaszámot készítettünk, ami ezek szerint túl jól sikerült. Hiába persze ez a „remeklés,” a lemez nem lett annyira jó, nekem a szövegek sem tetszettek igazán, ami jelezte, leszálló ágba kerültünk.

Csatári Bence:

A filmes szerepeitekről is ejtsünk néhány szót! Hogy találta meg a Generált több filmrendező is?

Várkonyi Mátyás:

Amikor ment a szekér, akkor a társművészeti ágaknak is eszükbe jutottunk, ezt mondhatjuk természetes folyamatnak is. Már a Zé-Gé is szerepelt a *Mi lesz veled, Eszterke?* című filmben, egy iskolabálon játszottunk a szerepünk szerint, igaz, nem sok látszott belőlünk, a show-t egyértelműen Kállai Ferenc⁸¹ vitte el, aki egyébként a családuk szomszédja volt a Váci utcában, és nagyon jóban voltunk vele. Ez a szerep azonban mindössze egy egynapos elfoglaltság volt számunkra, és ez a többi filmről – *Szikrázó lányok*, *Kenguru* – is elmondható. Máskülönb a sikereink azt is magukkal hozták, hogy mások is elkezdték nekünk szövegeket, vagy akár dalokat írni, így Tardos Péter,⁸² vagy a Koncz Tibor⁸³–Szenes Iván⁸⁴ szerzőpáros, utóbbiak nevéhez fűződik a *Mit tehet az ember?* című nagy sikerű dalunk. De azt is megjegyezhetjük, hogy S. Nagy István⁸⁵ is ott nyüzsgött a körünkben, de neki csak a *Csöngess be hozzám jó barát!* jött be Novai Gábor zenéjével, ezen kívül nagyon nem sikerült számunkra jó szövegeket írnia. A végén még a Rock Színházhoz is ajánlkozott, de akkor már sajnos betegeskedett, így nem jöhetett össze a dolog.

Csatári Bence:

⁸¹ Kállai Ferenc (1925–2010) a Nemzet Színésze címmel kitüntetett, Kossuth- és kétszeres Jászai Mari-díjas színművész, érdemes és kiváló művész.

⁸² Tardos Péter (1924–1984) zenei szakíró, újságíró, számos nagy sláger szövegírója, de zenét is szerzett. A Magyar Rádióba egyedi megbízások alapján nyugati utazásairól szállította az éppen futó előadóművészek nagylemezeit. Humoristaként is fellépett, illetve ő írta 1980-ban az akkor alaplűnek számító *Rocklexikont*, amelynek 1981-ben bővített kiadása jelent meg.

⁸³ Koncz Tibor (1940) zeneszerző első felesége Kovács Kati volt. Érdekesség, hogy eredetileg geológus a végzettsége, de később a figyelme a komponálásra irányult, ugyanakkor ért a hangszereléshez, és kitűnően zongorázik, valamint dobol. Leggyakoribb szerzőtársa a szövegíró Szenes Iván, akivel több fesztiválon sikerrel szerepeltek. Elsősorban Kovács Kati albumainak zeneszerzője, a legtöbb, mintegy száz dalt neki írta, más előadó számára mindössze néhány dalt komponált.

⁸⁴ Szenes Iván (1924–2010) eMeRTon-díjas dalszövegíró, dramaturg, zeneszerző, érdemes művész, Magyarország legtöbbet játszott szerzője.

⁸⁵ S. Nagy István (1934–2015) eMeRTon-díjas dalszövegíró, Magyarország egyik legtermékenyebb slágergyárosa, előadóművész. Dalait énekelte mások mellett Aradszky László, Csongrádi Kata (S. Nagy felesége), az Edda, a Hungaria, Koncz Zsuzsa, Koós János, Korda György, Kovács Kati, Máté Péter, a Metro, a Neoton, az Omega, a Piramis, Szécsi Pál, Zalutnay Sarolta és Zorán. Sok együtttest felkarolt, cserébe felkerült dalaik szerzői közé, holott alig vagy egyáltalán nem írt a szövegeikbe. Több zenész emlékezik arra is, hogy jelentős pénzüsszegekért cserébe vállalta, hogy közbenjár az érdekükben a nagyobb publicitás reményében.

Beszéljünk akkor most már a második nagy szerelmedről, a Rock Színházról! A kezdetek kezdetén hogy sikerült összeverbuválnod a társulatot? Kellett győzködnöd a színművészeket, hogy ez ugyan egy úttörő műfaj Magyarországon, de lehet igényesen is művelni?

Várkonyi Mátyás:

Természetesen sor került erre is, mert azok, akik színművészeti főiskolát végeztek, érthető módon biztos egzisztenciát nyújtó pályát szerettek volna befutni. Az akkoriban végzetek, illetve fiatal színészek, színésznők közül így került hozzánk Kováts Kriszta,⁸⁶ Szolnoki Tibor,⁸⁷ Szakácsi Sándor⁸⁸ vagy a későbbiekben Kaszás Attila.⁸⁹ Ők azért eleinte elsősorban prózai színészként szerettek volna nagyok lenni, a zenés színészséget talán még mind a mai napig lenézik egy kicsit a színháziak. A Rock Színháznak az egyik nagy érdeme, hogy ezt a hozzáállást sikerült jelentősen visszaszorítani. Manapság persze megint felerősödtek azok a hangok, miszerint a musicalek másodrendűek a prózai darabokhoz képest, de ehhez hozzájárult az is, hogy számos zenemű született ebben a műfajban, és bizony nem mindegyik üti meg a mércét.

Csatári Bence:

Miklós Tibor⁹⁰ szövegíróként hogy került a képbe?

Várkonyi Mátyás:

Ő már a Generálnak is írt dalokat (*Százéves kút, Kérdés–Felelet, Őrült álmom, Lehettem volna, Zenegép*), de emellett már színházi területen is mozgolódott. Az Operettszínházban volt dramaturg tanonc Zoltán Pálnál,⁹¹ én pedig a gyerekkórussal éveket felleptem az Operaházban és a Nemzeti Színházban is, s ez kettőnk közel hozott egymáshoz, nagyon sokat tervegettünk, beszélgettünk. Miklós Tibor volt a *Jézus Krisztus Szupersztár* magyar szövegváltozatának az

⁸⁶ Kováts Kriszta (1957) Jászai Mari-díjas színésznő, énekesnő, rendező. Játszott a *Sztárcsinálókban* és az *Evitában* is, de ő volt a *Kolumbusz – Az őrült spanyol hányattatásai szárazon és vízen* című musicalben a spanyol Izabella királyné is.

⁸⁷ Szolnoki Tibor (1957) Jászai Mari-díjas színművész, énekes, 1982–1985 között a Rock Színház tagjaként óriási sikerrel játszotta a *Sztárcsinálókban* Néro szerepét. 1985-től a Fővárosi Operettszínház tagja.

⁸⁸ Szakácsi Sándor (1952–2007) 1974-ben a szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződött, majd 1975–1987 között a Vígszínház társulatához tartozott. 1987–1989 között a József Attila Színház tagja volt. Részesen volt a Rock Színház megalakulásának is. 1989-től 1992-ig szabadúszó színész, majd a Nemzeti Színház, illetve 2000-ben, az átnevezést követően is a Pesti Magyar Színház tagja volt.

⁸⁹ Kaszás Attila (1960–2007) Jászai Mari-díjas színművész, mintegy ötven darabban játszott főszerepet, kitűnő musicalszínész is volt.

⁹⁰ Miklós Tibor (1947–2013) író, műfordító, 1980–1996 között a Rock Színház alapító művészeti vezetője volt. 1996-tól a Budapesti Operettszínházban a musicalek és a rockoperák irodalmi vezetőjeként tevékenykedett. A Sakk-Matt, a Korong, a Generál, Cserháti Zsuzsa, Vikidál Gyula, Homonyik Sándor, Nagy Anikó, Szűcs Judith és a Crystal szövegírója.

⁹¹ Zoltán Pál (1921–1975) színész rendező, dramaturg, író, 1946–1948 között a Vígszínházban játszott. Utána a Belvárosi Színház, majd a Fővárosi Operettszínház színész-rendezőjeként (1948–1949), 1951-től dramaturgként, rendezőként és konferansziéként működött. 1956-ban elhagyta Magyarországot, majd 1959-ben hazatért, és 1964-ig konferansziéként és íróként tevékenykedett. 1964-től haláláig a Fővárosi Operettszínház dramaturgja volt.

írója, amit 1972-ben a Korong együttes⁹² elő is adott, Csuha Lajos,⁹³ Miklóska Lajos,⁹⁴ Bódy Magdi,⁹⁵ Harmath Albert⁹⁶ és Dancsák Gyula⁹⁷ is énekelt benne, ám ezt rövid idő elteltével betiltották. De ezután sem maradtunk tétlenek, tájékozódunk, egyebek mellett többször jártunk Varsóban a Pikkoló Színházban is.

Csatári Bence:

Mi vitt rá titeket arra, hogy a tervezetéből tettek legyenek?

Várkonyi Mátyás:

Kezdünk rájönni arra, hogy a rockzene egyre színpadiasabbá, látványcentrikussá vált, ennek eklatáns példája volt az Omega együttes karrierje, de mi úgy gondoltuk, hogy inkább csinálunk egy színházat, ami rockzenére épül, ebből lett a Rock Színház. Ehhez kerestünk jól színészkedő rockereket és jól éneklő színészeket. Kováts Krisztával a gyermekkorusból már jól ismertük egymást, illetve Nórával,⁹⁸ a nővérével is, Szolnoki Tibort a főiskolán néztük meg, és nagyon tetszett a karaktere. Így állt össze lassanként a csapat, akikkel az volt a célunk, hogy betöltsük azt az űrt, ami a zenés színpadok világán tátongott.

Csatári Bence:

Milyen stratégia mentén állítottátok össze a repertoárt?

Várkonyi Mátyás:

Felmerült, hogy saját darabbal kezdünk, de aztán győzött a józan ész, és a már jól bevált, világsikert aratott *Evitát* választottuk elsőnek. Evita személyét⁹⁹ ugyan nem sokan ismerték, de a darabban szintén szereplő Che Guevarát¹⁰⁰ annál inkább, hiszen ő politikailag is elfogadott, sőt támogatott volt a Kádár-rendszerben. Akkor egyébként még csak egyetlen produkcióra álltunk össze, egyáltalán nem volt biztos, hogy ebből egy állandó társulattal rendelkező színház lesz. Először nem találtunk hozzá rendezőt, minden kiszemeltünk visszautasított minket, mert

⁹² A Korong együttes nevéhez fűződik az első rockmusical/rockopera bemutató 1972 januárjában a Műszaki Egyetem „E” épületének színpadján, mégpedig a *Jézus Krisztus Szupersztár* előadásával. A gitáros Csuha Lajos alakította Jézust, a basszusgitáros Miklóska Lajos Júdást, a szólógitáros Dancsák Gyula Kajafást, és a dobos Hönig Rezső is több szerepben feltűnt. Bódy Magdi Mária Magdolnát, Harmath Albert Heródest játszotta.

⁹³ Csuha Lajos (1947) Aase-díjas színész, rockzenész, zeneszerző. A *Jézus Krisztus szupersztár* magyarországi ősbemutatójának címszereplője, az első magyar rockopera, a *Sztár csinálók* premierjén Péter apostol szolamát énekelt. A Rock Színház alapító tagja.

⁹⁴ Miklóska Lajos (1948) basszusgitáros és dalszövegíró. Tagja volt Radics Béla hard rock együttesének, a Sakk–Mattnak, majd a Korongnak. 1972-ben a *Jézus Krisztus szupersztár* magyarországi ősbemutatóján Júdás szerepét énekelt. 1973 szeptemberétől 1974 nyaráig a Syriusban, 1978 és 1981 között pedig a „punk” Beatricében zenélt.

⁹⁵ Bódy Magdi (1953) 1969–1972 között a Korong együttes énekesnője volt, velük vitte színre az időközben betiltott *Jézus Krisztus Szupersztár* magyar változatát, ő énekelt Mária Magdolna szerepét. 1972–1975 között a Generállal lépett fel nagy sikerrel a Mikrolied vokál tagjaként. 1981–1999 között kanadai és amerikai dzsesszklubokban, rádiókban, tévékben énekelt.

⁹⁶ Harmath Albert (1949) 1965 körül alapította testvérével első zenekarát, a Febris együttest. Később alapító tagja volt a Sakk–Matt együttesnek. 1969-ben pedig a Kárpátia zenekarnak. 1974-ben felvételt nyert a színművészeti főiskolára. 1977–1981 között a Miskolci Nemzeti Színház, 1981–1984 között a Pécsi Nemzeti Színház, 1984–1988 között a Budapesti Operettszínház tagja volt. 1980-ban a Rock Színház alapítói közé tartozott.

⁹⁷ Dancsák Gyula, gitáros, énekes, zeneszerző, többek között a Febris, a Kárpátia és a Korong tagja.

⁹⁸ Kováts Nóra (1955) a Vígszínházban játszott egész életében, elsősorban modern nőalakok megformálója. *Eszter (Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról)*; *Veronika (Jó estét nyár, jó estét szerelem)*; *Sipos Erika (Légköbméter)*; *Crystal (Rémségek kicsiny boltja)* és *Sharon Blake (Játszd újra, Sam!)*.

⁹⁹ María Eva Duarte de Perón (1919–1952) Juan Domingo Perón argentin elnök második felesége és politikai támogatója. Argentína népe csak „Evitaként” ismerte, milliók rajongtak érte, halálakor az egész ország gyászba borult. Férje hivatali ideje alatt lényegében ő irányította Argentínát.

¹⁰⁰ Che Guevara (1928–1967) orvos, politikus, marxista forradalmár, gerillavezér, kubai miniszter, a bolíviai elnök parancsára kivégezték.

nem láttak benne fantáziát, és eközben még a rockszakma is féltékenykedett ránk, Som Lajostól¹⁰¹ alig tudtunk kikönyörögni egy keverőpultot, Pataky Attila¹⁰² pedig nem volt hajlandó velünk mikroportot cserélni. A vicc mindebben az, hogy a végén elismertek lettünk, ahogy maga a musical műfaj is Magyarországon. Itt dolgoztam együtt először Horváth Kata iparművész-jelmeztervezővel, aki máig a feleségem és három gyermekem anyja. Ráadásul az említett zenészek közül a Piramisról manapság már tervbe is vettek egy musicalt, de hogy mikorra lesz ebből valami, azt nehéz megmondani. Az viszont tény, hogy az Eddáról vagy az Omegáról szóló musicalt hosszú ideje nagy sikerrel játsszák.

Csatári Bence:

Na de visszatérve a kezdetekre, hogy lett ebből mégis sikeres bemutató?

Várkonyi Mátyás:

A győri színházból Bor József¹⁰³ rendező felhívott, hogy szeretné megrendezni az *Örvényben – Élj és emlékezz!* című zenés darabot Szolzsenyicin¹⁰⁴ regényéből, ami egy második világháború idején a szerelméhez hazaszökött orosz katonáról szól, akiknek gyermekük is lesz, miközben az újdonsült apának a nádasban is rejtőzködni kell, hiszen dezertőrnek számít. Úgy alakult, hogy a *Sztárcsinálók*kal párhuzamosan ezt a darabot is írtuk, és az *Örvénybent* is bemutatták Kováts Krisztával és Szolnoki Tiborral. Így a győri színházzal jó lett a kapcsolatunk, itt próbáltunk, és a *Sztárcsinálókat* is Győrben, a helyi sportcsarnokban mutattuk be először 1980-ban. Ez és az *Evita* is frenetikus siker lett, egyből megmutatkozott, hogy ezt a műfajt érdemes tovább üzni.

Csatári Bence:

Mindez nagyon szép és jó, de hogy tudtátok kijárni magatoknak az engedélyt, hogy hivatalosan is játszhattátok ezeket a darabokat? Végére is ez már messze nem sima koncertezés volt, jócskán túlnőtt annak keretein.

Várkonyi Mátyás:

Ezt mi úgy hívtuk, hogy „alulról jövő kezdeményezés”, ugyanis nem volt meghatározva, hogy kihez kell fordulnunk, ha engedélyt szeretnénk egy rockzenei mű bemutatására. Az első évben az ORI-val kooperáltunk, ők adták a hivatalos háttérrel a számlázáshoz, nekünk nem volt könyvelőnk sem, sőt mi is az ORI-ban vettük fel a fizetésünket. Az ORI segített nekünk a technikai kivitelezésben is, ám ez is kicsit magyarosan és szocialista módon történt, ugyanis az utolsó előadás után még a színpad deszkáit is ellopták, biztos valakinek a nyaralójában landoltak. Ezen ma már – ha mást nem, kínunkban – nevetünk, de azért ez akkor is súlyos cselekedet volt. Mindeközben, mivel az ORI végső soron nem vállalta be a műfajunkat, a KISZ Központi Művészegyüttes tagozataként folytattuk működésünket. Az apparátusunk is csak

¹⁰¹ Som Lajos (1947–2017) basszusgitáros leghíresebb zenekara a hard rockot játszó Piramis volt, amiről egy egész korszakot és jelenséget neveztek el a hetvenes évek második felében. Előtte a Neotonban, a Radics Béla vezette Tűzkerékben és Taurusban, majd 1985-ben az általa alapított Senatorban játszott. Aranycsempészési ügye miatt 1982-ben börtönre ítélték.

¹⁰² Pataky Attila (1951) 1974-től az Edda Művek énekese, frontembere, a zenekar arca. 1985-től szinte az összes Edda-dalszöveget ő írta.

¹⁰³ Bor József (1939–2013) rendező, színházigazgató; a Győri Nemzeti Színház Örökös Tagja. A legtöbb bemutatót abszolváló rendezők egyike. Rendezett Győrben, Kecskeméten, Szolnokon, Debrecenben, legutóbb pedig a Turay Ida Színtársulatnál.

¹⁰⁴ Alekszandr Iszajevics Szolzsenyicin (1918–2008) Nobel-díjas orosz író, saját gulagbeli élményeiből merítve írta meg igazán jelentős műveit, amelyek révén már életében klasszikussá vált: *Ivan Gyenyiszovics egy napja*; *Rákosztály*; *A GULAG szigetvilág* tabudöntőgető megnyilatkozásai miatt megfosztották szovjet állampolgárságától, és kiutasították a Szovjetunióból.

ezekben az időkben, évek alatt, nagyon lassan épült fel, ez idő alatt professzionálisakká váltunk az ügyintézés és az anyagiak szempontjából is. Ez arra mindenesetre jó volt, hogy a fizetésünket a KISZ KB pénztárában vegyük fel, és a bejelentett munkahelyünk is náluk legyen, amit akkor még a munkakönyvünkben tartottak számon. Ennek még ma is van jelentősége, hiszen a nyugdíjak kiszámításánál figyelembe vették az itt eltöltött éveket is. Hogy nem ment minden gördülékenyen a kezdeti időkben sem, abban is megmutatkozott, hogy egészen 1985-ig kellett várunk arra, hogy a Művelődési Minisztérium által bejegyzett, országos hatáskörű, önálló színház legyünk. Ekkortól már a Rock Színház lehetett a munkáltatónk, onnan kaptuk a fizetésünket, és ezek az évek is beleszámítanak a nyugdíjainkba. Sajnos azonban még ez sem sikerült mindenkinek közülünk.

Csatári Bence:

A Sztárcsinálók volt az első magyar rockopera?

Várkonyi Mátyás:

Mondhatjuk, hogy igen, magyar szöveggel, de direkt nemzetközi témával, hiszen a darab Néró ókori római császár idején játszódik. Persze áthallások jócskán voltak benne, hiszen az, hogy „*Seneca már nem a régi*”, félreérthetetlenül Kádár Jánosra¹⁰⁵ vonatkozott. Egyébként az *Az a szép, fényes nap* című Szabó Magda¹⁰⁶-művet Miklós Tibi elvitte Szörényi Leventének,¹⁰⁷ hogy csináljunk belőle zenés darabot, aztán Leventéék nem emellett, hanem Boldizsár Miklós¹⁰⁸ darabja mellett döntöttek, és ebből lett az *István, a király*. Ilyen apró nüanszokon múlik az, hogy miből lesz a korszakos alkotás.

Csatári Bence:

Azért a Rock Színházban ezután születtek nagyon jó alkotások magyar szerzők tollából, nemcsak a külföldi műveket interpretáltak.

Várkonyi Mátyás:

Az általánosságban megállapítható, hogy a saját darabokat az idő előrehaladtával egyre nehezebb eladni, mert egyre több mű születik ebben a műfajban külföldön is. Mi persze mindvégig ragaszkodtunk a magyar szerzőkhöz, így dolgoztunk együtt Szakcsi Lakatos

¹⁰⁵ Kádár János (1912–1989) kommunista politikus, az 1956–1989 közötti korszak névadója. Már a Rákosi-rendszerben benne volt az állampárt felső vezetésében, többek között belügyminiszter, illetve a budapesti pártbizottság első titkára volt. Életfogytiglani börtönbüntetéséből (1951) amnesztiával szabadult 1954-ben. Szerepet vállalt 1956-ban Nagy Imre második kormányában, majd a forradalom és szabadságharc leverését magára vállalva „behívta” a szovjet hadsereget Magyarországra. Legitimációja az 1956-os forradalom ellenforradalomra minősítésén nyugodott. 1956 novembere és 1988 májusa között az MSZMP KB első titkáraként, majd főtítkáráként Magyarország első emberének számított. Kétszer volt miniszterelnök, személye és a nevéhez köthető politika ma is éles viták tárgya.

¹⁰⁶ Szabó Magda (1917–2007) Kossuth- és kétszeres József Attila-díjas író, költő, műfordító, tanár, bölcsészdoktor, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja. 1949-ben megkapta a Baumgarten-díjat, de még azon a napon visszavonták tőle, és állásából is elbocsátották; egészen 1958-ig nem publikálhatott. Főbb művei: *Abigél; Mondják meg Zsófikának!; Freskó; Az őz; Vörös tinta; Pilátus; A Danaida; Tündér Lala; Az ajtó; Für Elise*.

¹⁰⁷ Szörényi Levente (1945) Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas zenész, az Illés és a Fonográf együttesek zeneszerzője, gitáros, énekese és frontembere, a magyar könnyűzenei élet egyik legmeghatározóbb alakja. Jelentős zeneművei: *Közműves Kelemen; István, a király; Attila – Isten kardja; Veled, Uram!*

¹⁰⁸ Boldizsár Miklós (1945–2003) drámaíró, dramaturg. Boldizsár Iván író fia, Koncz Zsuzsa férje volt. *Ezredforduló* című drámája nyomán készült az *István, a király* rockopera.

Bélával,¹⁰⁹ Márta Istvánnal,¹¹⁰ Kocsák Tiborral,¹¹¹ vagy az írók közül Béres Attilával,¹¹² és elmondhatom, hogy megérte, mert nagyon színvonalas magyar produkciók jöttek ki a kezük alól. Persze közben a nemzetközi trendeknek megfelelően beválogattunk a repertoárunkba olyan külföldi darabokat is, mint a *Jézus Krisztus Szupersztár*, a *Hair* vagy a *Nyomorultak*. Mindent egybevetve azon az állásponton vagyok, hogy a mi érdemünk az, hogy Magyarországon meghonosodott a rockopera műfaja. A mai témaválasztások egy részével ellentétben ezek mind érdekes témákat dolgoznak fel, ugyanez a mai darabokról viszont már nem mondható el. Ha már a mai művekről van szó, megemlítem, hogy *A Rhythm and blues aranykora* címmel írtam nemrég egy darabot, de biztos vagyok benne, hogy a mai színházi viszonyok mellett ezt nem fogják bemutatni, mert többi között Radics Béláról¹¹³ és Orszáczky Jackie-ről¹¹⁴ szól, és szerintem most nem ők jelentik a legkívánatosabb témát a színpadokon.

Csatári Bence:

Érdeemes arról is beszélni, hogy milyen fogadtatása volt kezdetben a rockoperáitoknak, amelyek alapvetően műfajteremtőek voltak hazánkban.

Várkonyi Mátyás:

Leesett az álla a közönségnek, az előadások végén óriási ovációkat kaptunk, az emberek üdvrivalgásban törtek ki, de a dalok között is voltak tapsok. A *Sztárcsinálók* éveikig ment a nagy sikernek köszönhetően, több mint ötszáz alkalommal vittük színre, úgyhogy természetesen országos hírre tettünk szert, amiben az is segített, hogy az MHV 1982-ben lemezen is kiadta, igaz, csak negyven percre rövidített változatban. Később még Németországban is megfordultunk a darabbal úgy, hogy németül énekeltek a szereplők. Mikó István¹¹⁵ volt akkor Néró¹¹⁶ szerepében, de ő nem beszélt tökéletesen németül, ráadásul akkor éppen nagyon kevés ideje is volt, emiatt nehézséget jelentett neki a dalszövegek megtanulása. Így rendszeresített magának egy kockás füzetet, amelyben leírta az összes szövegét, és amikor éppen nem volt a színen, a színpalánk mögött gyorsan átnézte abból a következő strófákat, nagyon mulatságos volt. De nem ez számított, a közönség el volt ájulva tőlünk.

Csatári Bence:

¹⁰⁹ Szakcsi Lakatos Béla (1943–2022) Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas zongoraművész, zeneszerző, dzsesszzenész, a Nemzet Művésze.

¹¹⁰ Márta István (1952) zeneszerző, tagja volt a 180-as csoportnak és a Mandel Quartetnek. 1998-tól 2012-ig az Új Színház igazgatója, a Művészetek Völgye fesztivál létrehozója.

¹¹¹ Kocsák Tibor (1954) Erkel Ferenc-díjas zeneszerző, zongoraművész, egyetemi tanár. A Magyar Zeneszerzők Egyesületének elnökségi tagja. Ő a zeneszerzője többek között *A krónikás*, az *Abigél*, a *Légy jó mindhalálig!*, az *Anna Karenina* és *A vörös malom* című műveknek.

¹¹² Béres Attila (1946) író, költő, egyebek mellett *A bábjátékos* című rockopera, az *Egri csillagok* című musical és a *Mata Hari* című kémopera szövegírója.

¹¹³ Radics Béla (1946–1982) az Atlantis, a Pannónia, a Sakk-Matt, a Tűzkerék, a Taurus, az Alligátor és a Nevada együttesek legendás gitárosa volt. A „magyar Jimi Hendrixnek”, illetve „Gitárkirálynak” is nevezték. Kultuszát a Radics Béla Emléktársaság őrzi. Radics Béla Csepel díszpolgára, Angyalföldön utcát neveztek el róla, az itt található Völegény utcában áll egész alakos szobra.

¹¹⁴ Orszáczky Miklós „Jackie” (1948–2008) basszusgitáros, énekes, dalszerző, a progresszív rock nagy egyénisége. 1969-ben csatlakozott a Syriushoz. A közel egyéves ausztráliai turnéjuk idején, 1971-ben jelent meg a *Devil's Masquerade* című lemezük, amit hazatérésük után itthon is kiadtak *Az ördög álarcosbálja* címmel.

¹¹⁵ Mikó István (1950) Jászai Mari-díjas színművész, rendező, színházigazgató, zeneszerző, érdemes és kiváló művész, a Soproni Petőfi Színház és a Turay Ida Színház örökös tagja. 1969–1973 között a Kaláka alapító tagja volt, Karrierje a Thália/Arizona Színházban indult (1991–1993 között az Arizona igazgatója), közben egyúttal 1991-től a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt, amely posztról 2002. január 1-jén mondott le. 2004 és 2007 között a szolnoki Szigligeti Színház tagja volt. 2008-tól a Soproni Petőfi Színház és a Turay Ida Színház művésze.

¹¹⁶ Néró ókori római császár Kr. u. 54–68 között uralkodott, hírhedt volt cezaromániájáról és keresztényüldözéseiről.

Voltak akkor szívderítő pillanatok a kulisszák mögött is.

Várkonyi Mátyás:

Ez egy nagyon jó csapat volt, amit mind a mai napig el lehet róluk mondani, és itt több színészgenerációról beszélünk egyszerre, akik sikerre vitték a kiválasztott, illetve általam is írt darabokat. 1984-ben *A krónikást* mutattuk be, abban már szerepelt több külsős is, és rá egy évre megjelent az MHV-nél duplalemezen.

Csatári Bence:

A lemezek kiadására úgy látszik, az MHV akkor már kaphatóbb volt, mint a Generálos időszakodban.

Várkonyi Mátyás:

Végül is a Generál lemezeit is kiadták, de az is igaz, hogy még a nyolcvanas években is kellett küzdeni a lemezkiadásért, Miklós Tibi *A krónikás* megjelentetését egyedül talpalta ki, és célt ért. Elvileg a lemezkiadás ekkor már nem járt annyi nehézséggel, mert az MHV-t labelekre osztották, így egyfajta belső versengés alakult ki közöttük a vállalaton belül, de a monopóliuma még megmaradt. Úgy emlékezem, hogy mi már nem is a Vörösmarty térre mentünk tárgyalni, és nem is Erdős Péterrel kellett erről beszélgetni. De hozzá kell tennem, hogy a legelső Rock Színház-lemezzel, a *Sztárcsinálók*kal nem sokat akadékoskodtak Bors Jenőék¹¹⁷ Ellenben a *Bábjátékos*ból 1985-ben már csak kislemezt adtak ki, mert túl rendszerkritikus volt, és Miklós Tibivel ellentétben én nem voltam annyira erőszakos az MHV-nél – sajnos ennek a darabnak az ügyeit egyedül én intéztem a lemezkiadónál. Magát az előadást először Csuha Lajossal és Hegyesi Gézával, majd a Meződi József¹¹⁸–Kaszás Attila duóval valósítottuk meg 1985-ben. Ekkor már az Apostol együttes¹¹⁹ volt a zenekar biztos magja. A „poperett,” amit én írtam, és Béres Attila írta rá a szövegeket, soha nem lett nagylemez. Arról szolt, hogy a lázadó diák megjelenése felforgatja a kisváros életét, de a királyné megjelenése letöri a lázadást, visszaváltoztatja a figurákat bábokká. Ezt én akkor nagyon áthallásosnak gondoltam. Végül aztán *A krónikás* elé mégsem támasztottak akadályt, holott arról szolt, hogy Dávid király¹²⁰ (Sztálin) krónikáját meg kell írni. Én akkor úgy éreztem, hogy ezzel is lehet cenzurális probléma, de nem lett. Az viszont megint egy másik kérdés, hogy a rádiós szerkesztők igencsak húzódoztak a musicalek betétdalainak lejátszásától, így elmondhatjuk, hogy végső soron sikerrel küzdöttünk a lemezkiadásért, de a rádiós megjelenés rendszeressé válását nem tudtuk elérni. Ez a helyzet azóta is változatlan, és nem csak a mi műveinkkel, amit mind a mai napig nem értek, hiszen a popularitást sem lehet rajtunk számon kérni, jócskán vannak könnyen énekelhető dalaink. Ezzel szemben a televízióknál nincsenek ilyen problémáink, nyilvánvalóan a látvány miatt.

¹¹⁷ Bors Jenő (1931–1999) az MHV igazgatója. Nagyapja, Landler Jenő a Tanácsköztársaság belügyi, majd kereskedelmi népbiztosa volt. 1956-ban még a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség aktivistájaként tevékenykedett, majd hét éven keresztül a Külkereskedelmi Minisztérium Elvi-Távlati Tervek Osztályát vezette. 1965–1990 között ő állt az MHV élén. A könnyűzenével ellentétben a komolyzenében jártas MHV-igazgatónak sokszor volt konfliktusa a zenészekkel, a média egy részével, a pártállami vezetéssel és beosztottjaival egyaránt. A cenzúra piramisának csúcsán Erdős Péterrel ketten álltak, ezért is mondták az MHV-nél: „Kicsi a Bors, de Erdős!”

¹¹⁸ Meződi József (1942) 1973-ban csatlakozott a budapesti Apostol együtteshez, 1975-ben a *Nehéz a boldogságtól búcsút venni* című dalával robbant be a magyar könnyűzenei életbe. 1981-től az Apostol együttes lett a Rock Színház állandó zenekara.

¹¹⁹ Az Apostol fiatal zeneakadémistákból 1970-ben alakult nyolctagú dzsesszzenekar, amely később nagy sikerrel állt át a slágerzenére. Leghíresebb számaik az *Okosabban kéne élni* és a *Nehéz a boldogságtól búcsút venni*.

¹²⁰ Dávid király az ókori Izrael második uralkodója volt Kr. e. 1010 és 970 között.

Csatári Bence:

Említette a cenzúrát, ami a nyolcvanas években a kulturális élet szerves része volt. A Táncdal- és Sanzonbizottságnak nem kellett leadnotok a musicalek szövegekönyvét?

Várkonyi Mátyás:

Mi úgy vettük észre, hogy a sanzonbizottság a hetvenes években packázott velünk leginkább, a nyolcvanas évek ilyen szempontból már más világ volt. Azt is megtehettük, hogy le sem adjuk a zenés színpadi műveinknek a szövegeit, és igazunk lett, nem szóltak érte, utólag sem követelték rajtunk a szövegeket. A *Sztárcsinálók* győri ősbemutatójánál is inkább tragikomikus jelenet játszódott le, ugyanis egy öreg bácsika a kulturális tárcától jött megnézni a darabot, aki a műsor után azt mondta nekünk, hogy nagyon tetszett neki, de az az „előlről, hátulról, suttyomban becsempészve” szövegrészlet az kicsit sok, vegyünk vissza belőle. Nyilván a szexuális töltet ellen emelte fel a szavát, de mi persze ettől még nem változtattunk a szövegen. Ugyanilyen okokból ellenezte egyes táncbetétjeink színre vitelét is. A nyílt cenzúrával nagyjából ennyi dolgunk volt, de az megint más kérdés, hogy a kádári titkosrendőrség mennyire figyeltetett meg minket. Mai tudásunk alapján a Rock Színház nem állt az érdeklődésük középpontjában, az iratok hiánya legalábbis ezt támasztja alá. Azt viszont a saját bőrünkön éreztük, hogy időnként bejelentkezett nálunk egy ember, aki információkat gyűjtött rólunk. Úgy tűnik, nem akarta véka alá rejteni a tevékenységét, mert egyenesen hozzánk jött, először Miklós Tibihez, amikor ő volt az adminisztratív igazgató, majd hozzám akart jönni, amikor én vettem tőle át ezt a posztot. Én azonban jeleztem neki, hogy nem szeretnék vele rendszeresen beszélgetni, a problémáinkat saját hatáskörünkben magunk szeretnénk megoldani, de ha majd valami problémánk lesz, szólunk neki. Azután egyáltalán nem láttuk, hála istennek. Ezt az epizódot az *Ifipark* című musicalembé bele is írtam.

Csatári Bence:

Azért érhetik a kutatókat meglepetések. Amikor ti játszottatok a nyolcvanas években, az pont az az időszak, amelynek állambiztonsági iratanyagát a lehető legjobban igyekeztek az elvtársak eltüntetni a rendszerváltás forgatagában, hiszen az érintette őket a leginkább. De arról is érdemes beszélni, hogy a számos zenés darab színre vitele és a másfél évtizedes történetetek felveti azt a kérdést is, hogy voltak-e korszakhatárok a Rock Színház történetében?

Várkonyi Mátyás:

1985-ig tartott az első korszakunk, mondhatni az „őskorszak”, amelyben a saját darabok domináltak, még ha az *Evita* is köztük volt. Ezt a darabot még a Rock Színház 1995-ös megszűnése után is vittem ki külföldre saját szervezésben egészen 2001-ig, Németországon kívül Svájcban is jártunk vele. 1985-től foglalkoztunk világsikerekkel is, de persze megmaradtak a magyar darabok is: ekkor vettük fel a repertoárba a *Hairt* és a *Jézus Krisztus Szupersztárt*, valamint a *Nyomorultakat*, és ez a magyarázata annak, hogy ebben az időszakban viszonylag kevés saját mű született. Utóbbi kategóriába tartozik a *Csillag Nápoly egén* és a *Kamara Café Rock*, ezenkívül még balettekkel, táncos művekkel is foglalkoztunk, olyan jó nevű koreográfusokat is bevonva a munkába, mint Krámer György.¹²¹ Szóval nagyon színes volt a palettánk.

¹²¹ Krámer György (1956) alapító tagja volt a Markó Iván vezette Győri Balettnek, majd 1984-től szabadúszó koreográfusként dolgozott, 1985-től rendszeresen közreműködött a Rock Színházban, 1986-ban ő volt a *Jézus Krisztus Szupersztár* koreográfusa. 1991-ben került a veszprémi Petőfi Színházba, ahol 1998-ban megrendezte az első táncfesztivált. Ezenkívül tevékenykedett Zalaegerszegen a Hevesi Sándor Színházban, a Fővárosi Operettszínházban, a Pécsi Nemzeti Színházban, illetve a Miskolci Nemzeti Színházban.

Csatári Bence:

A *Jézus Krisztus Szupersztárnak* egyébként is nagyon komoly a koreográfiája.

Várkonyi Mátyás:

Ráadásul sokáig úgy volt, hogy Markó Iván¹²² lesz a koreográfus-rendezője, de aztán valami miatt visszamondta, szerencsére így Szikora János vitte színre.¹²³ Az eredeti mű angol szerzőitől annak rendje és módja szerint megkértük a játszási engedélyt, amit meg is kaptunk. Ezzel összefüggésben egyébként érdekesség, hogy az *Evitára* úgy kaptuk meg az engedélyt, mint egy iskolai előadásra, mert akkor még nem voltunk hivatalosan színház. Ennek kijárása Bajtala János¹²⁴ nevéhez fűzhető, aki akkor Londonban élt, ez az engedély mind a mai napig megvan, eredetileg tíz előadásra szólt, s ehhez kellett is tartanunk magunkat. Majd csak miután hivatalosan is színházzá alakultunk, kértük meg erre a műre az újabb engedélyt, ám 1984-ben ebbe már se az Interkoncert, se a művelődési tárca nem szólt bele, egyedül a Szerzői Jogvédő Hivatal¹²⁵ volt dolgunk, ami viszont érthető, hiszen a jogdíjakat rajtuk keresztül tudtuk rendezni. Ez sem volt kevés, de a költségvetésünkbe ezeket az összegeket évről évre bekalkuláltuk, méghozzá úgy, hogy a jegyeladások alapján fizettünk. Ez persze a nyugati menedzsmenteknek – akikkel egytől egyig jóban voltunk, el voltak ájulva a produkcióinktól – aprópénz volt a valutaárfolyamok ismeretében. Londonban még egy szakmai estet is szerveztünk, ahol bemutatkozhattunk, és vendégül láthattuk a kapcsolatainkat.

Csatári Bence:

Londonban a budapesti *Nyomorultakról* is megemlékeztek.

Várkonyi Mátyás:

Igen, erre nagyon büszkék voltunk. Amikor az ottani bemutató hirdetőtáblát megláttuk, alig hittünk a szemünknek: az volt ráírva, hogy az előadás Budapesten már nagy sikerrel játszák. Így aztán még a magyar fővárosnak is csináltunk egy kis reklámot. Hozzá tartozik ehhez, hogy Angliában akkor még nem mutatták be a darabot, csak Washingtonban és Norvégiában, így London csak a negyedik helyszín volt, ahol a szerzők tesztelheték a művük sikerét.

Később a *Dorian Gray* című darabomat mutathattuk be Londonban angolul.

Csatári Bence:

A *Nyomorultakkal* párhuzamosan más darabokat is színre vittetek?

¹²² Markó Iván (1947–2022) Kossuth-díjas táncművész, koreográfus, balettigazgató, érdemes művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja.

¹²³ Szikora János (1950) Jászai Mari-díjas rendező, színész, díszlettervező, érdemes művész. 2012 óta a székesfehérvári Vörösmarty Színház igazgatója.

¹²⁴ Bajtala János (1944) a Bajtala-trió névadója. Zenekarával a dzsessz, a rhythm and blues és időnként a country rock fúziójával kísérletezett. Leghíresebb dalai, a *Sose bánd* és a *Cigánylány*. 1972 óta Londonban él, zenészként és zenei rendezőként dolgozik.

¹²⁵ A Szerzői Jogvédő Hivatalba (SZJH) kellett bejegyeztetni minden zeneművet ahhoz, hogy a dalszerző és szövegíró jogdíjat kaphasson a lejátszások után. A Rákosi- és a Kádár-rendszerben nem tettek különbséget kis- és nagyjog között, azaz az SZJH beszedte minden egyes rövid terjedelmű dal (ez volt a kisjog) és az egész estét betöltő nagyzenekari művek, sőt az irodalmi alkotások után járó jogdíjat (ez volt a nagyjog) is. Ez volt a magyarázata annak, hogy a szervezet elnökségében ebben az időszakban nemcsak zeneszerzők, hanem alkalomadtán írók is szerepeltek. A hatalom működési mechanizmusából fakadóan és a korabeli vezetők visszaemlékezései szerint is az SZJH szerepet játszott a cenzúra működtetésében. Az SZJH jogutódja jelenleg az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület. Az intézmény történetéről bővebben: Géra Eleonóra–Csatári Bence: *A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig 1907–2007. A zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon*. Budapest, Artisjus, 2007.

Várkonyi Mátyás:

A bestia volt még 1988-ban repertoáron, Sík Ferenc¹²⁶ rendezte, a kegyetlenségéről hírhedt erdélyi grófnőről, Báthori Erzsébetről szóló darabunk zenéjét Szakcsi Lakatos Béla szerezte, szövegét Csemer Géza¹²⁷ írta. Szakcsival nagyon jóban voltunk, jártunk fel hozzá töltött káposztát enni. A darabbal itt is történt egy kis érdekesség: a hangszerelés nagyon lassan készült el, először Kalmus Pál,¹²⁸ majd Németh Zoltán¹²⁹ vette ezt az ügyet kézbe, de mindketten időzavarba kerültek, és akkor én is beszálltam a munkába. Már megvolt az ősbemutató időpontja, amikor még mindig dolgoztunk ezen. A zeneszerzés mellett a hangszerelés azonban egy külön műfaj, ami nagyon fontos, komolyan kell venni.

Csatári Bence:

Előfordult más alkalommal is, hogy utolsó pillanatokban készült el a végleges mű?

Várkonyi Mátyás:

Igen, igen, volt ilyen is. Az *Anna Karenina* esetében Kocsák Tibor a premier napján dugdosta a kották utolsó verzióit a zenekari árokban a zenészeknek, ez eléggé emlékezetes maradt. Ez viszont nem látszott a sikereinken, mert az egyik legismertebbé váló musicalünk lett, a Madách Színház is átvette Szerednyey Béla¹³⁰ rendezésében úgy, hogy saját társulattal és rendezővel alakították a saját arcukra. Mi Rock Színházások is letettük a névjegyünket, a Nagy Anikó¹³¹ és Sasvári Sándor¹³² által alakított főszerepek nagyon emlékezetesek maradtak.

Csatári Bence:

Vannak olyan előadásaitok, amelyek több évtized távlatából már inkább kuriózumnak tűnnek, de ez is hozzátartozik a pályafutásotokhoz. Ilyen az *Amerika – ígéret volt*, erről mit lehet tudni?

Várkonyi Mátyás:

Ez Nagy Anikó előadói estje volt, különböző amerikai musicalekből. De voltak azért még igazi nagy dobásaink, mint a *Légy jó mindhalálig*, aminek Kocsák Tibor volt a zeneszerzője. Ezt a debreceni főrendező Pinczés István¹³³ barátunk ötlötte ki, és először a saját társulatával vitte színre, majd ezt követően jöttünk mi, a Rock Színház művészei. Mindkét felállás óriási siker volt, gyerekek is jártak rá. Kifejezetten gyerekeknek szólt a *Félőlény*, mesemusical volt a besorolása, Ács János¹³⁴ rendezte, de Szegeden is látható volt Ruszt

¹²⁶ Sík Ferenc (1931–1995) Kossuth- és Jászai Mari-díjas rendező, érdemes- és kiváló művész, a Pécsi Nemzeti Színház örökös tagja.

¹²⁷ Csemer Géza (1944–2012) író, forgatókönyvíró, színházi rendező, a Cigány Színházi Társulás elnöke és rendezője volt.

¹²⁸ Kalmus Pál szaxofonos az 1962-ben alakult Expressz együttes tagja lett. Ez a zenekar 1962-en a XIII. kerületi Dixieland Band néven lépett fel a *Ki mit tud?*-on. Többször nyertek díjat könnyűzenei bemutató versenyeken, de a Táncdalfesztiválok kísérezzenekaraként is játszottak.

¹²⁹ Németh Zoltán az Apostol 1970-es alapító tagjai közül az egyetlen, aki ma is aktívan zenél az együttesben.

¹³⁰ Szerednyey Béla (1958) Jászai Mari-díjas színész, rendező, érdemes és kiváló művész. Lediplomázása, 1981 óta a Madách Színház tagja.

¹³¹ Nagy Anikó (1954) Jászai Mari-díjas színésznő, énekesnő. Miklós Tibor felesége volt. 1982-ben szerződött a Rock Színházhoz, számos darab, köztük több ősbemutató szerepét énekelte el. A társulat Budapesti Operettszínházba való integrálása után, 1996–1999 között itt volt látható. 1999 óta a Piccolo Színház tagja.

¹³² Sasvári Sándor (1957) Jászai Mari- és eMeRTon-díjas színművész, énekes. Számos zenés darab – *István, a király*, *Attília – Isten kardja*, *Mária evangéliuma*, *Nyomorultak*, *Veled Uram!*, *Egri csillagok*, *Miss Saigon* – fő- és kulcsszerepeiben lépett fel nagy sikerrel.

¹³³ Pinczés István (1953) Jászai Mari-díjas rendező, a debreceni színház igazgatója volt 1991 és 1993 között, 2012 óta a Griff Bábszínház igazgatója.

¹³⁴ Ács János (1949–2015) Jászai Mari-díjas színházrendező, egyetemi tanár.

József¹³⁵ társulatával. Egyébként sokat játszottunk gyermekszínházakban, úgy látszik, ez a műfaj is passzolt hozzánk.

Csatári Bence:

A *Dorian Gray*-nek 1990-ben volt az ősbemutatója a Vígszínházban.

Várkonyi Mátyás:

Az előadást szintén a kaposvári legenda, aki szerzőtársam is volt ebben a darabban, Ács János rendezte, a koreográfus Zoltán Imre, az ötletgazda Gunar Braunke,¹³⁶ német musicalíró voltak. A darabot később az Operett Színház is hatalmas sikerrel játszotta Kocsis Dénes,¹³⁷ Gubik Petra,¹³⁸ Csengeri Attila¹³⁹ és Homonnay Zsolt¹⁴⁰ szereplésével.

Csatári Bence:

A *Rémségek kicsiny boltjának* 1994-ben volt az ősbemutatója, akárcsak az *Anna Kareninának*. Ez egy tuti siker volt világszerte, film és musical formájában egyaránt.

Várkonyi Mátyás:

Ettől függetlenül még ennél a darabnál is fuzionálnunk kellett másokkal, ami jól sült el. Itt például a Vígszínházzal, ahol Méhes Lászlót¹⁴¹ kértük fel rendezőnek, ami nem a véletlen műve, ugyanis a felesége, Kispál Anita¹⁴² a Rock Színház színésznője volt. Ugyancsak személyes szálak fűztek minket két másik szereplőhöz, a Pa-Dö-Dö tagjaihoz,¹⁴³ akiket Novai Gáboron keresztül ismertünk meg.

Csatári Bence:

A Rock Színház zenekara hogy állt össze?

Várkonyi Mátyás:

Az elején még nagyon nehezen, főleg az *Evitánál*, ugyanis kellett olyan független rockzenészeket találni, akik valamilyen szinten fogékonyak a színházra, és tudnak kottát olvasni. Ez a három halmaz egyszerre ritkán teljesült, ezért okozott ez nálunk fejtörést, s így folyamodtunk a Zrínyi Katonai Akadémia zenekarából a vonósokhoz, akiket még katonakoromból ismertem, innen-onnan, részint az Operaházból szereztünk fúvósokat, illetve akadtak még félig amatőr rockzenészek is. Sokat gyakoroltunk, és a munkának megett az eredménye, szépen lassan kezdtünk összeállni. A Vár Klubban próbáltunk,¹⁴⁴ az *Evitára* huszonegy zenészt kellett karmesterként összehangolnom, a *Sztár csinálókat* kicsit kevesebb

¹³⁵ Ruszt József (1937–2005) Kossuth- és Jászai Mari-díjas színházi rendező, színigazgató, művészeti tanácsadó, érdemes és kiváló művész, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház örökös tagja.

¹³⁶ Gunar Braunke (1950) musicalszerző, a *Dorian Gray*, a *Pompeji* és a *Roswell* című musicalek librettistája.

¹³⁷ Kocsis Dénes (1988) musicalénekes, színész, számtalan híres szerepe volt, az Operettszínházban még az *István, a király* címszerepét is rábízták.

¹³⁸ Gubik Petra (1989) Junior Prima-díjas színésznő, énekesnő. A Sztárban Sztár 9. évadának győztese.

¹³⁹ Csengeri Attila (1967) musical- és operettszínész. 2002-ben megkapta a Pécsi Nemzeti Színház Nívódíját, valamint 2003-ban az eMeRTon-díjat „Az év musicalénekes” kategóriában.

¹⁴⁰ Homonnay Zsolt (1971) Jászai Mari-díjas színész, énekes, dalszövegíró.

¹⁴¹ Méhes László (1961) Jászai Mari-díjas színész, rendező.

¹⁴² Kispál Anita koreográfus, színész, rendező.

¹⁴³ A Pa-dö-dő együttest, a páros balletlépésről elnevezett női énekesduót Lang Györgyi és Falusi Mariann alkotta. Az 1988-as siófoki Interpop Fesztiválon tüntek fel, ők adták elő a rendszerváltás egyik jelentős dalát, a *Bye-bye Szását*, 1999-ben pedig szórakoztató sorozatot indítottak a TV2.n *A lányok angyalok* címmel.

¹⁴⁴ Az épület a budai Várban a Szentháromság téren, a Mátyás-templommal szemben található, a Vár Klub megszűnése után ide költözött az országos levéltár 1945 utáni iratanyaga, jelenleg pedig a Pénzügyminisztériumnak ad otthont.

emberrel oldottuk meg. A második évadra aztán egy teljes klasszist javult a zenekari helyzetünk, mert mellénk szegődött az Apostol,¹⁴⁵ és szólóénekesük, Meződi József¹⁴⁶ a színpadon is szerepelt nálunk. Olyan tagunk is volt – Szabó Ferenc¹⁴⁷ –, aki először Rock Színház volt, aztán lépett be az Apostolba. A basszusgitáros poszton egészen az 1985-ös, balesetben elszenvedett haláláig Temesvári András „Pepó”¹⁴⁸ játszott, aztán jött Fekete Tibor „Samu”¹⁴⁹ a Korálból.¹⁵⁰ Amikor az Operettszínházzal fuzionáltunk, akkor természetesen az ottani zenészek is beszálltak hozzánk, még Muck Ferenc¹⁵¹ is szaxofonozott nálunk. Ezeket a zenészeket a feloszlásunk után részben megörökölte tőlünk a Madách Színház. A zenekart én vezényeltem, a hang- és fénytechnika, valamint az azt kezelő személyzet is fejlődött, még Dorozsmai Péter, a Tom-Tom Stúdió vezetője¹⁵² is nálunk volt hangmester, sőt a szegedi szabadtéri produkcióinknak Szörényi Szabolcs¹⁵³ volt a zenei rendezője, tehát kezdett minden egyre jobban klappolni. Hangtechnikai fejlesztésre egyébként rögtön az első év után kaptunk egy egyszeri támogatást a Művelődési Minisztériumtól, amit én intéztem: ismeretlenül felhívtam Drecin elvtársat,¹⁵⁴ hogy kellene húszezer nyugatnémet márka, mert állandóan kölcsönfelszerelésekre szorulunk. Legnagyobb meglepetésemre megadta. Akkor éppen Tollár Béni¹⁵⁵ volt a főhangosítónk, aki később a Roland hangszercég magyarországi vezérigazgatója lett, úgyhogy a jó kapcsolat megmaradt továbbra is, és lett Roland cuccunk is.

Csatári Bence:

Hogy zajlottak a zenekari próbák, illetve a képzések?

¹⁴⁵ Az Apostol fiatal zeneakadémistákból 1971-ben fűvösszekcióval alakult nyolctagú dzsesszzenekar volt, amely később átállt a slágerzenére.

¹⁴⁶ Meződi József (1942) az Apostol együttes frontembere, a zenélés mellett éttermet is vezet.

¹⁴⁷ Szabó Ferenc (1956) jazzdobos, a Pege-zenekarban és a Rock Színházban játszott, jelenleg is aktív, a Madách Színház foglalkoztatja.

¹⁴⁸ Temesvári András (1951–1985) a Beatrice basszusgitárosa, őt váltotta ezen a poszton Csuka Mónika, de játszott a Marcellina Pjt-ben is. Zsoldos Imre híres trombitaművésszel egy autóban ült, amikor 1985-ben mindketten halálos balesetet szenvedtek.

¹⁴⁹ Fekete Tibor (1953) az ÉS, a Wastaps, a Korál és az Ákos Band tagja, de Zorán és az LGT kíséretében is részt vett.

¹⁵⁰ A Korál 1974 és 1976 között elsősorban Koncz Zsuzsa állandó kísérőzenekaraként volt aktív, de már ebben az időben is születtek saját dalaik. Az újjászervezett zenekar Balázs Fecó vezetésével 1978-ban mutatkozott be a Budai Ifjúsági Parkban. Hard rockos zenéjük lírai elemekkel keveredett, és hamar nagy népszerűsége tett szert.

¹⁵¹ Muck Ferenc (1956) kétszeres eMeRTon-díjas szaxofonművész, a Rock Színháza tagja volt 1989-ig, játszott a Djabe és a RABB együttesekben, valamint vezette a róla elnevezett Muckshow zenekart.

¹⁵² Dorozsmai Péter (1959) a Korál és az East dobosa, 1988-ban a TOM-TOM Stúdió alapítója és tulajdonosa a mai napig. A hetvenes, nyolcvanas években hangmérnökként számos koncertet rögzített a Magyar Rádió számára. Majdnem egy évtizedig Ákos kísérőzenekarában is dobolt.

¹⁵³ Szörényi Szabolcs (1943) Kossuth-díjas zenész, az Illés és a Fonográf basszusgitárosa, számtalan zenés produkció zenei rendezője.

¹⁵⁴ Drecin József (1929–2014) 1952-től az Országos Tervhivatal közgazdasági főosztályán dolgozott, 1956 után osztályvezetői, majd főosztályvezetői, végül elnökhelyettesi pozícióban. Az Eocén Programmal szembeni ellenállása miatt eltávolították az Országos Tervhivatalból. A nyolcvanas években, 1987-ig a Művelődési Minisztérium államtitkára volt, Tóth Dezső miniszterhelyettes mellett. Ekkor már Császár István volt a tárca Zene- és Táncművészeti Főosztályának vezetője. 1987-ben kérte nyugdíjazását, majd még három évig, a rendszerváltásig a Kereskedelmi Minisztérium tanácsadója volt.

¹⁵⁵ Tollár Endre villamosmérnök, a Gesarolnál, illetve a P. Mobilnál kezdte pályafutását. Lediplomázása után került a Piramishoz, de emellett a Generálnál, a Korálnál és a Karthagónál is technikusként dolgozott. 1982 és 1989 között a Rock Színháznál dolgozott főmérnökként. Ezt követően az Intermusica Kft-t, illetve annak jogutódját, a Roland East Europe Kft-t vezette huszonhárom éven keresztül.

Várkonyi Mátyás:

Volt korrepetítorunk, énektanárunk, és rendelkezünk stúdióval, ahol hang- és táncképzés folyt. Itt mindenki, még Makrai Pál¹⁵⁶ és Vikidál Gyula¹⁵⁷ is szívesen járt tánctanárhoz, mindenkiben megvolt a kellő művészeti alázat. A *Farkasokban* taekwondózni kellett megtanulni, ehhez kaptunk is egy edzőt, Montágh Imre¹⁵⁸ pedig, aki a Színművészeti Főiskolán tanított beszédtechnikát, hozzánk is járt képezni a fellépőket. Így aztán akinek közülünk nem volt meg kezdetben a színházhoz szükséges rutinja, az szépen lassan megszerezte. Ennek az ambíciónak a háttérében pedig az állt, hogy mindenki számára adott volt egy perspektíva, amit szeretett volna elérni, s ezért mindenki hajlandó volt sokat dolgozni. Délelőtt is zajlottak próbák, külön-külön az énekesek, a színészek, és a zenészek, majd délutánoként a zenekarral tartottunk összeéneklést, a végén pedig a színpadon a koreográfiát gyakoroltuk.

Csatári Bence:

Mennyi ideig kellett próbálnotok egy darabot, mire színpadképes lett?

Várkonyi Mátyás:

Nagyon sokáig, de persze az egyes előadások között voltak e tekintetben különbségek. Korszakhatárt leginkább a *Jézus Krisztus Szupersztár* jelentett, itt még nagyobb fokozatba kellett kapcsolnunk, ezt a rendező Szikora János is megkövetelte. Emlékezetes maradt számomra egy konfliktus is, ami Vikidál és Szikora között zajlott le, ugyanis az énekes megsértődött azon, hogy kopaszon kell eljátszania Pilátus szerepét, és ezt nem is akarta így vállalni, hiszen az ő legfőbb ismertetőjegye akkor még a hosszú haja volt, emiatt a rendező még egy hétre el is tűnt a próbákról. Aztán végül Gyula beadta a derekát, valószínűleg belátta, hogy ha Jézusnak hosszú haja van, akkor az ellenséget a kopaszsággal lehet a legjobban jelezni a színpadon. Ekkoriban a 13. kerületben egy fedett tenispályán próbáltunk több hétig a szupersztárral, kialakítva egy díszlet-jelzésrendszert, ami annyira jól sikerült, hogy a hely szelleme miatt a *Messias.mát* is idehoztam próbálni. De egyébként a Nyugatinál lévő sátorban ugyanúgy próbáltunk, mint az Operettszínházban vagy a Tháliában. Azt is mondhatjuk, hogy alig volt a fővárosban olyan jelentősebb, nagyobb színpaddal rendelkező hely, ahol ne játszottunk volna. Ilyen volt a fővárosi Bethlen téren lévő Bethlen mozi is, ahol az *Orgyilkosok* című Sondheim¹⁵⁹-musicalt adtuk elő, Xantus János¹⁶⁰ rendezésében.

Csatári Bence:

Tulajdonképpen szinte minden évben meg tudtatok újulni, harmincnál is több darabot mutattatok be tizenöt év alatt, volt olyan év, amikor nem is kettő, hanem három vagy négy premieretek is volt. Nézzünk meg még jó néhány musicalt, rockoperát, ami a Rock Színházhoz

¹⁵⁶ Makrai Pál (1945) megfordult az Atlas, az Apostol, a Korál és a Kormorán együttesben, a Színészenekarban, az Old Sámson és a Favágók együttesben. 1981 és 1996 között a Rock Színház, majd 1996-tól rövid ideig a Budapesti Operettszínház tagja volt. Játszott a Ruttkai Éva Színházban, a Pesti Magyar Színházban, a Nemzeti Színházban, a Madách Színházban, az Erkel Színházban és a Vígszínházban.

¹⁵⁷ Vikidál Gyula (1948) a P. Mobil, a Dinamit, a P. Box, az MHV és a Boxer énekes volt. Országosan ismertté Koppány szerepe tette az *István, a király* című rockoperában. Jelenleg a Madách Színházban és a Mobilmánia együttesrel is fellép.

¹⁵⁸ Montágh Imre (1935–1986) gyógyepedagógus, logopédus, a Színház- és Filmművészeti Főiskola docense. Népszerű beszédművelő műsorok szereplője.

¹⁵⁹ Stephen Joshua Sondheim (1930–2021) amerikai zeneszerző, dalszövegíró, az amerikai zenés színház egyik legismertebb alakja.

¹⁶⁰ Xantus János (1953–2012) Balázs Béla-díjas filmrendező, forgatókönyvíró, színész, egyetemi tanár. Egyik leghíresebb filmje az *Eszkimó asszony fázik*.

fűzhető! Talán az utókor számára már nem cseng annyira ismerősen a *Lázadók*. Erről mit lehet tudni?

Várkonyi Mátyás:

A pontos címe: *Lázadók, szentek, örültek*, 1982-ben mutattuk be a Gyerekszínházban, és két részből áll, az egyiket Kovácsi János,¹⁶¹ a másikat Vándorfi László¹⁶² rendezte. Az egyiket, a *Farkasokat*, önállóan is előadtuk, és Helsinkiben fődíjat, New Yorkban Ezüst Rózsa-díjat nyert.

A másik a híres hippinovellából, az *Üvöltés*ből összeállított válogatás volt.

Csatári Bence:

Az *Üvöltés* Allen Ginsberg¹⁶³ művére utal?

Várkonyi Mátyás:

Igen, ezt Miklós Tibor magyarította. A szövegeivel 1983-ban mutattuk be az Arany János Színházban, eredeti amerikai zenékre.

Csatári Bence:

A *Café Rock* ugyancsak a kuriózumokhoz tartozik csaknem negyven év távlatából.

Várkonyi Mátyás:

1985-ben játszottuk a Szentendrei Művelődési Központban, de sajnos egyáltalán nem készült róla felvétel, s ez is közrejátszhat abban, hogy már csak nagyon halvány emlékeim vannak róla. Miklós Tibi írta, aki nagyon szerette a focit, és ez a zenemű is e körül forgott, ezen belül az olasz futballról szólt, dalok laza szöttezésében. Hasonló témájú a *Csillag Nápoly egén*, ennek már Németh Zoltán írta a zenéjét, amit a budapesti Gutenberg Művelődési Házban volt néhány előadás. Ebben Nemcsák Károly¹⁶⁴ játszotta a főszerepet.

Csatári Bence:

A *Hair*rel viszont érdekes helyzetbe kerültek.

Várkonyi Mátyás:

Ezt Sándor Pál¹⁶⁵ rendezte, aki nem a népszerű filmre, hanem az eredeti műre támaszkodott, amiben nem volt vietnami háború és semmi, ami a filmre emlékeztetett volna, ugyanis a világhíres film teljesen kiforgatta az eredeti művet. Emiatt a hazai közönség értetlenkedett, holott tiszta forrásból táplálkoztunk. Szerintem szenzációs előadás volt, Kaszás Attila és Nagy Feró¹⁶⁶ is játszott benne. Egy darabig ment, aztán levettük a repertoárról. Biztos vagyok benne, hogy ma is érdekes lenne ennek az eredeti gondolatnak a felújítása.

¹⁶¹ Kovácsi János (1949) 1980–1987 között a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanársegédje, 1987-től adjunktusa volt. 1992-től az USA-ban él, 1993 óta az Észak-Karolinai Művészeti Főiskola filmiskolájának tanszékvezetője.

¹⁶² Vándorfi László (1951) rendező, színész, színházigazgató. 1978–1983 között a Népszínház és a Várszínház tagja, 1983–1986 között a kecskeméti Katona József Színház színész-rendezője volt. 1986–1990 között a Veszprémi Petőfi Színház rendezője és dramaturgia, 1991–2000 között igazgatója volt. 2001 óta a Pannon Várszínház ügyvezető igazgatója és rendezője.

¹⁶³ Allen Ginsberg (1926–1997) amerikai költő, válogatott verseit *A leples bitang* című kötet tartalmazza.

¹⁶⁴ Nemcsák Károly (1957) Jászai Mari-díjas színész, érdemes és kiváló művész, a József Attila Színház igazgatója. A *Szomszédok* nagysikerű teleregény legendás Vágási Ferije.

¹⁶⁵ Sándor Pál (1939) Kossuth- és Balázs Béla-díjas filmrendező, forgatókönyvíró. Zenei vonatkozású rendezései az *Add a kezed (Illés Show)* és a *Locomotív GTv Show*

¹⁶⁶ Nagy Feró (1946) a „Nemzet Csótánya”, a „fekete báránnyá” vált Beatrice együttes Kossuth-díjas frontembere, a Bikini zenekar alapítója. Játszott egyebek mellett az *István, a király* című rockoperában és a *Hair* című

Csatári Bence:

A Rock Színház utolsó periódusában talán kijelenthető, hogy a *Miss Saigon* volt a legsikeresebb darab.

Várkonyi Mátyás:

Ezt 1994-ben a Szegedi Szabadtéri Játékokon mutattuk be először, Kerényi Miklós Gábor¹⁶⁷ rendezte. A nevezetes sátrunkba a Nyugati téren nem tudtuk bevinni, többek között a helikopteres jelenet miatt, de aztán egyébként is lejárt a joga, amit nem tudtunk, de nem is akartunk megújítani. Ez nem okozott gondot, mert a *Sakkot* is játszottuk ezzel egy időben.

Csatári Bence:

Az közismert tény volt, hogy a nagy sikereitek ellenére nem találtak magatoknak állandó kőszínházat. A Nyugati téren állt egy sátor, ideiglenesen ott rendezkedtetek be.

Várkonyi Mátyás:

Az egy érdekes fejlemény volt, de eléggé feltűnő helyen, úgyhogy mindenki szembesülhetett vele, aki arra járt. A sátor eredetileg arra szolgált, hogy a Vígszínháznak adjon helyet, amíg az épületüket renoválják. Amikor visszaköltöztek, Marton László¹⁶⁸ felajánlotta, hogy játsszunk ott, amit mi elfogadtunk. A bökkenő azonban az volt, hogy további támogatásra lett volna szükségünk, hiszen a sátor rezsije új kiadási tételként jelentkezett nálunk, ám erre nem kaptunk pénzt az államtól. Emiatt kezdtünk nagyon elúszni anyagilag, a végén pedig benyújtotta a számlát a Vígszínház, erre hivatkozva 15 millió forintot kértek tőlünk, amiről ezt megelőzően szó sem volt. Mondtuk, hogy ezt nem tudjuk vállalni, s ezt az egész helyzetet fiaskóként éltük meg. Én akkor azt mondtam, alakuljunk Kft-vé, és lízingeljük a sátrat, de ez elől a minisztérium elzárkózott. Ez volt 1994-ben, egy év múlva pedig feloszlottunk. Mindez azért történhetett, mert az állami támogatás folyamatosan és fokozatosan csökkent, holott a jegybevételből az összes költségünk 15-20 százalékát tudtuk produkálni, és ez a világon mindenhol így van, egy színháznak ezen felül nagyjából ilyen arányban van szüksége a dotációra. De a történehez még az is hozzátartozik, hogy a MÁV vezérigazgatóságára is be kellett járnunk, hogy megmaradhasson a sátrunk. Magának az ideiglenes játszóhelyünknek a történetében az is érdekes intermezzo, hogy Kerényi Imre¹⁶⁹ még tüntetést is szervezett az érdekünkben, aztán valami titokzatos erőtől hajtva 180 fokos fordulatot vett egy idő után, és már amellet érvelt, hogy fel kell szednünk a sátrunkat. Persze a művészeti értékeknél sokkal nagyobb erők mozdultak meg a háttérben, kellett ez a kifejezetten értékes telek valakinek beruházásként, építkezni. Én meg szépen kaptam egy fegyelmet a minisztériumtól a szerintük rossz gazdálkodásunk miatt. Lefoglaltak mindent, bezárták az irodánkat a Jókai téren, a sátrat pedig kiürítették, majd később lebontották. Csináltak egy elszámolást, amelyben levezették a 15 milliós adósságunkat, ami csak első hallásra tűnik nagynak, nincs olyan színház, ami ne halmozna fel adósságokat megfelelő erősségű támogatók híján.

musicalben, valamint színpadra vitte a *Hamlet* című dráma rockverzióját. A rendszerváltás idején emblematikussá és egyben második legnépszerűbbé vált a *Garázs* című műsora a Magyar Rádióban.

¹⁶⁷ Kerényi Miklós Gábor (1950) Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas rendező, színiigazgató, kiváló művész. 2001–2014 között a Budapesti Operettszínház igazgatója, 2014 novembertől pedig művészeti vezetőként folytatta munkáját a teátrumnál 2017-ig.

¹⁶⁸ Marton László (1943–2019) Kossuth- és Jászai Mari-díjas színházrendező, színiigazgató, érdemes és kiváló művész. Rendezéseit 2017-ig több mint negyven országban játszották világszerte. 2017-ben szexuális zaklatási ügyekben léptek fel ellene, ezután felmentették állásaiból.

¹⁶⁹ Kerényi Imre (1943–2018) Kossuth- és Jászai Mari-díjas rendező, színiigazgató, egyetemi tanár, politikus, publicista, érdemes és kiváló művész. A Bubik István-díj kuratóriumának tagja volt.

Csatári Bence:

Mi lehetett az oka a Rock Színház végének?

Várkonyi Mátyás:

Egyértelműen megfűrták koholt vádak alapján, jogszerűtlenül. 1995-ben a minisztérium Színházi Osztályának vezetőjétől egy olyan levél jutott hozzánk – amit a mai napig őrzök –, amelyben azt írták, hogy ma már nincs szükség külön, kifejezetten zenére szakosodott színházra, mert majdnem minden színház játszik ilyeneket, ezért megszüntetnek minket. A szakmai irigységet látom, mint fő mozgatórugót a megszüntetésünkben, de azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy voltak belső feszültségeink, még klikkesedtünk is, a két különböző csoportosulás egyaránt az Erkel Színház felé orientálódott játszóhelyet keresve. Ebből én azt a tanulságot vontam le, hogy a művészeknek ebben a könnyűzenés színházi műfajban nagyjából tizenöt éve van kiteljesedni, aztán jön a széthúzás és a furkálódás. A gyakorlatban a megszüntetésünk egyébként úgy nézett ki, hogy a társulat költségvetését egy az egyben megkapta a Fővárosi Operettszínház, mintegy beleolvadva abba, aminek az lett a következménye, hogy a Rock Színházások fele az utcára került, mert nem alkalmazták őket, a másik fele meg persze ment az Operettbe, de szépen lassan a többségük az évek folyamán szintén lemorzsolódott. Ma már alig akad valaki közülük, aki ott játszana.

De például Kovács Kriszta 1989-ben már itt hagyott bennünket, a Madách Színházban is játszott, kereste a maga útját.

Csatári Bence:

Összeszámoltad már, hogy a Rock Színház hivatalos másfél évtizede alatt hányan fordultak meg nálatok?

Várkonyi Mátyás:

Ha mindenkit ideszámolunk, akkor mintegy háromszázan, ami soknak tűnhet, mégis reális. Volt ebben természetes fluktuáció, de kiöregedés is, és még az is, hogy valakit felfedeztünk. Aztán az is előfordult, hogy valaki még egy évet sem töltött nálunk, aztán továbbállt, ami azt jelenti, hogy egyetlen darabban játszott. A háromszázban persze benne vannak azok is, akik csak vendégként léptek fel nálunk egyetlenegyszer, mint például Nemcsák Károly.¹⁷⁰ Megszűnésünkkor mintegy hetven állandó tag tartozott hozzánk, ennyien voltak állományban, ebben benne van a színészeken felül a dramaturgtól kezdve az öltöztetőkön át a jegyszedő nénikig mindenki.

Csatári Bence:

Hogy döntöttél, hogyan tovább ezután?

Várkonyi Mátyás:

Írtam annak a német ügynökségnek, amellyel a Rock Színházzal is kapcsolatban voltunk és az *Evitát* vittük színpadra. Mint már említettem Ács Jánossal és Gunar Braunkével hogy a Oscar Wilde remekéből, a *Dorian Gray*-ből írtunk egy musicalt, német szöveggel. Megkérdeztem, hogy érdekli-e őket, és igent válaszoltak, ahogy az *Evitát* is felújítottuk, de ekkor már én voltam egyedül a Rock Színház, tehát nem létezett állandó társulat hivatalosan, mindenkivel szerződéses viszonyban álltam én mint zeneszerző, társulatvezető.

¹⁷⁰ Nemcsák Károly (1957) Jászai Mari-díjas színész, érdemes és kiváló művész, a József Attila Színház igazgatója.

Csatári Bence:

Aztán még Oscar Wilde hazájába, Angliába is elvitték 1995-ben a *Dorian Gray*-t. Mennyire volt nagy sikere?

Várkonyi Mátyás:

Kaptunk hideget-meleget néhány kritikában, hogy hogy merjük mi ezt megvalósítani, de alapvetően kedvező fogadtatásunk volt. Érdekes módon Angliában nagyon sok japán nézett meg bennünket, de azért elég szerencsétlen volt az időpont, amikor kint voltunk, mert beleesett május 8., a győzelem napja, a második világháború európai végének ötvenedik évfordulója, és eléggé fel volt bolydulva London, jöttek-mentek a katonák. De mindenért kárpótolt minket, hogy nem akármilyen helyen, hanem a Királyi Színházi Akadémián léptünk fel, s ez az épület ma is ugyanebben a minőségében funkcionál. Londonba úgy sikerült kijutnunk, hogy az amerikai *Washington Post* újságírója látta az egyik előadásunkat, és nagyon jó kritikát írt rólunk, a menedzsment pedig szétküldte ezt a cikket szerte a világba, így az angol fővárosba is. Az angolok erre fel eljöttek hozzánk, és ők is megnézték minket, aztán jártunk ki Londonba. Az első producerünk a királyi rendezvényszolgálat egyik vezetője lett volna, de korrupciós ügyei miatt őt akkor félreállították, börtönbe is került, de mi még ezt megelőzően, idejében le tudtuk lépni mellőle, ami annak volt köszönhető, hogy az ABBA-musical menedzsmentjének grafikusja felhívta a figyelmünket a stiklijekre, és azt tanácsolta, hogy minél gyorsabban szakadjunk el tőle. Ez meg is történt, átigazoltunk egy másik ügynökséghez, ami azért volt könnyű, mert már London-szerte tudták, hogy a magyarok elhozták a *Dorian Gray*-t Angliába.

Csatári Bence:

A szerzői munkásságod nem ért véget a Rock Színházzal, mely darabokat emelnéd ki a legutóbbi időkből?

Várkonyi Mátyás:

Mindig is hiányoltam a magyar témát a repertoárunkból, úgyhogy ennek apropóján írtam is egy darabot, ez lett az *Egri csillagok* 1996-ban. Ez totál bejött, azóta is minden évben játsszák valahol, és ez ennyi idő után nagy dolog. A következő évben a Színházi Akadémia (akkor még) Főiskola felkért Bródy Jánossal¹⁷¹ hogy írjuk megírtuk a *Will Shakespeare, vagy akit akartok* című darabot, ami még most is megy színházakban. Aztán jött 2001-ben az *Ifipark* Bereményi Géza¹⁷² dialógusaival, amelynek az ősbemutatója a Városligetben volt egy szabadtéri színpadon, éppen azon a napon, amikor Elton John¹⁷³ Magyarországon koncertezett, majd elvittük az Uránia moziba és Zalaegerszegre is, ahol Bereményi Géza rendezte is a darabot. Annyira nagy volt iránta az érdeklődés, hogy nagylemezt is csináltunk belőle. 2005-

¹⁷¹ Bródy János (1946) Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas zenész, a magyar beatdalszövegírás atyja, a Kádár-rendszerben a legtermékenyebb beat-, pop-rockszövegíró. 1964–1973 között az Illés, 1974–1984 között a Fonográf tagja volt, majd szólópályára lépett. Ő játszott először Magyarországon pedál-steelgitáron. Rockoperák és musicalek, mint a *Kőműves Kelemen*, az *István, a király*, a *Doktor Herz*, a *Fehér Anna*, *A kiátkozott*, a *Veled, Uram*, a *Will Shakespeare, vagy akit akartok*, és a *Volt egyszer egy csapat* szövegírója.

¹⁷² Bereményi Géza (1946) író, filmrendező, dramaturg, több mint tíz nagylemez dalszövegírója. A Cseh Tamás-dalok döntő többségének szerzője, de írt szöveget mások mellett Hernádi Juditnak, Udvaros Dorottyanak és Koltai Róbertnek is. Kossuth- és Balázs Béla-díjas, Artisjus Életműdíjas.

¹⁷³ Elton John (1947) hatszoros Grammy-díjas, ezenkívül Oscar-díjas brit zeneszerző, zenész és énekes. Első albuma 1969-ben jelent meg, ma is aktív.

ben készült el a *Szép új világ* Huxley¹⁷⁴ művéből, amit Újvidéken mutattunk be Nagy Viktor¹⁷⁵ szövegével és rendezésében, de azóta sem került Magyarországon színpadra, noha ígéret van rá. 2009-ben *A Fülemüle és a Zenegép* címmel született egy Generál-musical is, ami lényegében egy mesejáték, a Thália Színháznak próbáltam eladni, a vezetőváltás miatt sikertelenül. 2011-ben egy operettet is kiadtam a kezemből *Mária és Terézia* címmel, Fábri Péter¹⁷⁶ szövegével. Ezzel egy időben készült el a *Mata Hari* című kémmusical, abszolút hiteles történelmi forrásokra támaszkodva. Ennek megvan az angol szövege is, így megpróbálom kiejáranlani külföldre, sőt most találtam ki egy betétsztorit ebbe, miszerint Mata Harinak az igazi szerelme egy orosz, akit Vadimnak hívnak, és ő is részt vett abban a bankrablásban, ami Sztálin szervezésben valósult meg.¹⁷⁷ 2016-ban írtam egy úgynevezett hardrock musicalt *Rockmennyország* címmel, ami a Mick Jagger¹⁷⁸-féle történet, 2017-ben, a reformáció elindulásának 500. évfordulójára pedig a *Messias.ma* rockoratorikus passiót. Ezenkívül van a tarsolyomban egy teljesen elkészült zenés darab Kovács Erzsi¹⁷⁹ énekesnőről, akinek nagyon kalandos életútja volt, szerelmét, Szűcs Sándort,¹⁸⁰ a klasszis futballistát ki is végezték, mert együtt akartak disszidálni az osztrák-magyar határon át. Csúnyán csapdába csalták őket, így az ÁVH karjaiba futottak. Ennek a drámának a színpadra állítása még várat magára.

Csatári Bence:

A rendszerváltás után már könnyebben lehetett szponzorok után nézni, illetve enélkül – mondjuk ki – egy színház vagy akár csak egy produkció sem létezhet. Nektek ez sikerült?

Várkonyi Mátyás:

Igen, és ebben a mai PS Produkció vezetője, Simon Edit¹⁸¹ nagyon ügyes volt. Közreműködésének köszönhetően Angliába is sikerült MALÉV-szponzorációval eljutnunk, de jó kapcsolattartó képességének köszönhetően általában véve is nagyon jól intézte az ügyeinket. Még a COVID¹⁸² előtt közvetlenül színre vitt újpesti *Sztárcsinálókban* is hatékonyan képviselte az érdekeinket. De a történet ma sem ér véget, a *Dorian Gray*-t már négy éve Kijevben játsszák

¹⁷⁴ Aldous Leonard Huxley (1894–1963) brit író, költő és filozófus. Legismertebb műve a *Szép új világ* című disztópia, amelyet 1931-ben írt. Műveinek gyakori témája volt a társadalom, eszköze a társadalomkritika és a satíra. Verseket, esszéket, bűnügyi témájú regényeket és novellákat is írt. Hétszer is jelölték irodalmi Nobel-díjra.

¹⁷⁵ Nagy Viktor (1954) rendezett a Madách Színházban és az Operaházban, volt a Miskolci Nemzeti Színház zenei vezetője és a Győri Nemzeti Színház igazgatója, jelenleg szabadúszó.

¹⁷⁶ Fábri Péter (1953) író, költő, dalszövegíró, műfordító. Dolgozott dramaturgként a békéscsabai Jókai Színházban, a Madách Színházban és a Kolibri Színházban. 2004-2023 között a Művészetek Palotája művészeti tanácsadója. Kovács Kriszta színésznő férje.

¹⁷⁷ Joszif Viszarionovics Sztálin (1878–1953) a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára, 1941-től előbb a Népbiztosok Tanácsa, majd a Minisztertanács elnökeként kormányfő, 1943-tól a Szovjetunió marsallja, 1945-től generalisszimusa.

¹⁷⁸ Mick Jagger (1943) Golden Globe-díjas és többszörös Grammy-díjas angol rock and roll énekes, zenész, színész, dalszerző, producer és üzletember. A Rolling Stones énekes.

¹⁷⁹ Kovács Erzsi (1928–2014) az ötvenes-, hatvanas évek fordulóján a legnépszerűbb táncdalénekesnő.

¹⁸⁰ Szűcs Sándor (1921–1951) tizenkilenceszeres válogatott labdarúgó, hátvéd és fedezet. 1951-ben koncepció perben halálra ítélték és kivégezték.

¹⁸¹ Simon Edit jogász, producer, a Rock Színház egyik alapítója, tizenhat évig menedzsere, producere. A *Dorian Gray* musicallel megteremtette a Rock Színház West End-i bemutatkozását. Nagy szerepe volt abban, hogy a társulat produkcióival turnézhatott szerte Európában. A *Jézus Krisztus Szupersztár* 1972 január 18-i budapesti ősbemutatójának is aktív részese volt.

¹⁸² A koronavírus és az általa terjesztett betegség (COVID) 2020 elején vált tragédiába torkolló világjárvánnyá, emiatt az Orbán-kormány az első korlátozásokat 2020. március 11-én hirdette ki. Ezután több hulláma is volt a pandémiának, a véglegesnek tűnő megoldást pedig a 2020 végére kifejlesztett vakcina jelentette. A fertőzés szövődményeiben világszerte több millióan haltak meg. A koronavírus jelenleg sem tűnt el teljesen, ám mutánsai a szakemberek szerint korántsem olyan veszélyesek, mint eredeti törzse.

ukránul, összesen pedig hét évre írtuk alá a szerződést. A mai háborús helyzetet ismerve a sors furcsa fintora, hogy még Szentpéterváron is várják ezt a darabot.

Csatári Bence:

Nem hiányzik a Rock Színház mint létezési forma?

Várkonyi Mátyás:

Dehogynem, ráadásul a történetünket is meg kellene írni musicalben, az tenné fel az i-re a pontot. Gondolkodtam sokat azon, hogy mi kell egy színház gazdaságos működtetéséhez, és arra jutottam, hogy mindig annyiszor több pénz kell, ahány emberrel többen vagyunk, hiszen annyiszor több jelmezre van szükség, nem beszélve a fizetésekről. A színház egy nagyon drága üzlet, és a világon sehol sem rentábilis önmagában nézve, szükség van egy jól működő szponzori-mentori rendszerre. De a szintiszta matematikán túlmenően, ami talán mégis a legfontosabb, hogy a mai napig él a Rock Színház szelleme, darabjainkat nagyon sokan játsszák. Sokszor még manapság is azon kapom magam, hogy úgy nézegetem az épületeket egy-egy városban, hogy hol lehetne zenés színházat csinálni, hiszen a mi történetünk egyik olvasata éppen az, hogy tizenöt éven keresztül épületet kerestünk. Úgy látszik, ezt már nem lehet kiirtani belőlem.